CİLT : 16 HAZİRAN 1967 SAYI : 181

NEBİL VARUY

yeni ufuklar

YENİ UFUKLAR

Aylık Sanat, Düşünce Dergisi

o

Sahibi: *Mihrinnisa Günyol*

o

Yazı İşlerini Yöneten:
Oğuz Arıkanlı

o

Yönetim Yeri :
Boyacı Ahmet Sokağı
Nuribey Han, 2 - 08
Çemberlitaş - İstanbul

o

Yazışma ve Havale Adresi:
Yeni Ufuklar : P. K. 1034
Galata - İstanbul

o

Telefon : 27 49 74

o

Abone Koşulları :
Yıllık .... 16 TL.
Altı Aylık........ 9 TL.

o

Bu Sayıyı Hazırlıyan :
Vedat Günyol

o

Teknik Yönetici :
Tahsin Baydar

o

Basıldığı yer: GÜN MATBAASI, İstanbul

YIL : 1967 YENİ SAYI : 181

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

Düşünceler

Montesquieu

Bir şeyin benim milletime yararlı ama bir başka millete zararlı olduğunu bilsem hükümdarıma söylemezdim onu. Çükü, ben Fransız olmadan önce bir insanım, daha doğrusu, ister istemez insanım ve Fransız oluşum bir raslantıdır sadece.

o

Bir şeyin bana yararlı aileme zararlı olduğunu görsem, aklımdan atarım onu. Bir şeyin aileme yararlı, yurduma zararlı olduğunu görsem, unutmaya çalışırım onu. Bir şeyin yurduma yararlı ama Avrupa'ya, ya da insanlığa zararlı olduğunu görsem, bir cinayet gözüyle bakarım ona.

o

Zenginlik giderilmesi gereken bir haksızlıktır. İnsan zenginse, başkalarına «Beni bağışlayın» demelidir.

o

Bir şey yasadır diye doğru olmaz, doğru olduğu için yasa olmalıdır.

o

Papa olmak şerefine erseydim, bütün törenci başlarını kapı dışarı ederdim ve bir insan olmayı bir Tanrı olmaya değişmezdim.

o

Yurdumdan ne para pul isterim, ne şan şeref. Havasını içime bol bol çekmek karşılar emeklerimi. Elverir ki, bu havayı bozmasınlar.

o

Mutlu olmak için insanın bir amacı olması gerek. Çünkü, eylemlerimize dirilik vermenin tek yoludur bu. Hattâ eylemlerimiz amacın niteliğine göre daha da önem kazanır ve bundan ötürü varlığımızı daha fazla sarar.

o

Bu hayata kendimizi uydurmaya bakalım. Yoksa hayat değildir bize kendini uyduracak olan. Ne gereğinden fazla dolu olmalı, ne gereğinden fazla boş.

o

Farkında mısınız, hoşumuza giden şeylerin çoğu akla uygun değildir.

o

Fırsat düştükçe doğruyu söylememek yanlıştır. Çünkü, doğruyu aradığınız ve her istediğiniz zaman söyliyemezsiniz onu.

o

Diyordum : «Keyif devletli kişilere, sevinç de halka göredir.»

o

Küçük kentlerde istediğini bulmazsın, büyüklerde ise isteğin kalmaz.

o

Kibarlar dünyasında, hep şunu görmüşümdür : Tam bir başarıya ulaşabilmek için aklın başında olacak ama işi deliliğe vuracaksın.

o

Ciddilik budalalığın kalkanıdır.

o

İnsan yurdunu her şeyden çok sevmeli ama, yurdundan saplantı ile söz etmek, karısından, soyundan, malından mülkünden söz etmek kadar gülünçtür. Çünkü, nerde olursa olsun, böbürlenme budalaca bir şeydir.

o

Caligula için söyleneni ben para için söyliyeceğim : Ne odan iyi bir köle, ne de ondan kötü bir efendi yeryüzüne gelmiştir.

o

Sıkılmak iyi bir şeydir : Gerilmiş bir yay gibi olur insan.

o

Kadınlar ve çok konuşanlar için- Bir kafa ne kadar boşsa, o kadar boşaltmak ister kendini.

o

Kadınların iki yüzlülüğü vardır. Bu, onların bağımlı olmasından gelir. Bağımlılık arttıkça, iki yüzlülük artar. Kıralın koyduğu vergiler için de böyledir bu: Vergiler arttıkça, kaçakçılık da artar.

o

Bütün prenslerin canı sıkılır : Durmadan ava gitmezlerdi yoksa.

o

Köylüleri severim : Saçmalayacak kadar bilgin değiller çünkü.

o

Çeviri zorluğu- Lâtinceyi önce adam akıllı belleyeceksin, sonra unutacaksın.

o

Önce yapılan şeyler yapana ün sağlar, sonra da yapan yapılana.

o

Şarabın kendisinin bize verdiği zevk bir yana, bağ bozumu şenliklerinden doğan komedya ve tragedyaların zevkini de ona borçluyuz.

o

Eski kitaplar yazarlar için, yenileri okuyucular için.

o

Hekimlerimiz yok değil, ama hekimliğimiz eksik.

o

Yerinde alayın sonsuz gücü vardır.

o

Kötü kitap okuyan kötü dost seçer.

o

Kovana yararlı olmayan arıya yararlı değildir.

o

İki dünya. Buradaki ötekini bozuyor. Öteki de buradakini. İkisi fazla. Bir tek dünya gerek.

o

Kilise adamlarının zengin olmaya, yoksulluk ilkesinden başlamaları çok şaşırtıcı bir şeydir.

o

Sürekli aylaklığı cehennem azapları arasına koymak gerekir. Oysa, tam tersine, cennetteki sevinçler arasına koymuşlar onu.

o

Her konuda, hattâ yurt konusunda bile, doğruyu söylemeli. Her yurttaş yurdu için ölmek zorundadır ama, kimse yurdu için yalan söylemek zorunda değildir.

o

Kadın önünde söylenemiyecek her söz, Fransa'da, aşağılık ve ayıptır. Genel kural.

(Türkçesi : S. Eyuboğlu - V. Günyol)

o

YENİ UFUKLAR
16 yaşında

Yeni Ufuklar bu sayısıyla 16. cildine başlıyor. İlk çıkmaya başladığı 1952 yılından buyana daha çok abonelerinin sürekli desteğiyle yaşıyan ve gelişen dergimizin aksamadan sürüp gidebilmesi için daha geniş bir okuyucu yığınına ulaşması gerekiyor. Sayın abonelerimizi ve öbür okuyucularımızı bu konuda yardıma çağırıyoruz: *Yeni Ufuklar*'a abone olun, abone bulun!

Amerikan Vicdanına Sesleniş
II

Bertrand Russell

Amerika halkının böyle yabanıl bir saldırgana hoşgeldiniz diyeceğini gerçekten düşünebilir misiniz? Açıkçası artık dünyanın heryerinde insanlar, Birleşik Devletler hükümetini elinde bulunduran kişileri kendi ekonomik çıkarlarına göre davranan ve çıplak saldırı ve söndürmeye karşı savaşmak için kendisinde güç bulan her halkı ortadan kaldıran zalim zorbalar olarak görmeğe başlamıştır.

Aynı halkla Fransızların yaptıkları savaşı ödeyip Birleşik Devletler Vietnamlılara karşı savaşa başladıkları zaman Birleşik Devletler Savunma Bakanlığı 160 milyar dolar değerinde mala sahip bulunuyordu. O zamandan beri bu miktar iki misli artmıştır. Amerika Savunma Bakanlığı Amerika içinde 32 milyon dönüm, dış ülkelerde de bir kaç milyon dönüm araziye sahip dünyanın en geniş örgütüdür. Şimdiye kadar her yüz dolardan 75 senti savaşlara ya da gelecek savaşlar için hazırlığa harcanmıştır. Milyonlarca dolar Birleşik Devletler askerî gücünün kesesine gitmiştir, dolayısıyle Pentagon'a Amerikan hayatının her cephesini etkileyecek ekonomik güç verilmiştir. Birleşik Devletlerde askerî hisse senetleri, U. S. Steel kumpanyasının, Metropolitan Life İnsurance'ın, Amerikan Telefon ve Telgraf Kumpanyasının, General Motors'un ve Standart Oil şirketinin toplam hisse senetlerinden üç defa daha büyüktür. Savunma Bakanlığı bu büyük dünya kumpanyalarından üç defa daha fazla kimse çalıştırmaktadır. Pentagon tarafından milyarlık kontrat-

lar yapılmakta ve bunlar geniş sanayi ortaklıkları tarafından yerine getirilmektedir. 1960 sıralarında 21 milyar dolar askerî araç ve gereçlere harcanmıştır. Bu koca tutar içinden 7,5 milyarı 10 şirket tarafından paylaşılmış ve beş şirket, şirket başına 1 milyar dolara yakın para almıştır. Bu şirketlerin yönetici kadroları içinde 261 i general ve yüksek rütbeli subay olmak üzere 1500 subay bulunduğuna dikkatinizi çekerim. General Dynamics şirketinin 187 subayı, 27 general ve amirali vardır ve bir eski ordu genel sekreteri bu şirketten maaş almaktadır. Bu kimseler, halk kendisine yönetici olarak kimi seçerse seçsin, bir değişmez kast meydana getirmektedirler ve her Cumhurbaşkanı kendisini bu çok güçlü topluluğun çıkarlarına hizmet etmeğe zorunlu bulmaktadır. Öyleyse, Amerikan demokrasisi hayatını ve anlamını yitirmiştir, çünkü halk kendini gerçekten yönetenleri değiştirememektedir.

Bu iktidar yoğunlaşması, Pentagonu ve büyük sanayii kendi çıkarları için silah yarışına devama zorunlu kılmaktadır. Küçük sanayie verilen önemsiz kontratlar her Amerikan şehrini, dolayısıyle milyonlarca kişinin işini etkilemektedir. Dört milyon kişi Savunma Bakanlığı için çalışmaktadır. Savunma Bakanlığı 12 milyar dolarlık ödeme yapmaktadır. Bu, Amerikan otomobil sanayiinin yaptığı ödemenin iki katıdır. Birçok şehirlerde askerî üretimle ilgili şeyler, işlerin yüzde 80 ini kapsamaktadır. Birleşik Devletlerin kamu harcamalarının yüzde 50 den fazlası askerî alana gitmektedir. Bu geniş askerî düzen, daha New York Times'de, State Department danışmanının ve Eisenhower'in sözlerinde tanımlanan imparatorluğu kurmak için dünyayı üç bin askerî üsle kaplamaktadır. Vietnam'dan Dominik'e, Orta Doğu'dan Kongoya kadar silâh endüstrisi ve askerlerin kendisiyle bağ kurmuş ekonomik çıkarları Ameri-

kalıların hayatları için karar vermektedir. Onların emriyledir ki Birleşik Devletler güçsüz ve yarı aç ülkelere saldırmakta ve onları işgal etmektedir.

Bununla beraber Birleşik Devletlerin geniş zenginliğine rağmen, dünya nüfusunun yüzde 6 sı oldukları halde dünya kaynaklarının hemen hemen üçte ikisine sahip olmalarına rağmen, dünyanın petrol, kobalt, tugsten, demir, kauçuk ve başka hayatî kaynaklarını denetlemelerine rağmen, dünya halkları arasında kitle açlığı bahasına birkaç Amerikan şirketinin kazandığı milyonlarca kâra rağmen, bütün bunlara rağmen, 66 milyon Amerikalı yoksulluk düzeyinde yaşamaktadır. Amerikan şehirleri yoksul mahalleleri ile kaplanmaktadır. Yoksullar vergi yükünü taşımakta, sömürge saldırı savaşlarında dövüşmektedir. Sizden çevrenizdeki günlük olaylar arasında bir entellektüel bağ kurmanızı, Birleşik Devletleri denetim altına alan ve onun kurumsal yaşayışını baştan çıkarıp dünya imparatorluğu için komik bir cephane yuvası haline getiren düzeni görmeğe çalışmanızı istiyorum. Üç kıtanın halkı, Amerikanın askeri mekanizmasını, büyük sanayi ortaklıklarını ve istihbarat teşkilatlarını kendi hayatlarının düşmanı, yoksulluk ve açlıklarının kaynağı olarak görmektedirler. Varlıklarını Amerikan askerî gücüne dayayan hükümetleri incelersek bunların hep zenginleri geniş arazi sahiplerini ve büyük kapitalistleri destekleyen rejimler olduğunu görürüz. Bu, Brezilya'da, Peru'da, Venezuela'da, Tayland'da, Kore ve Japonya'da böyledir. Bu, bütün dünyada böyledir.

Bu durumun sonucu olarak ulusal ayaklanmayı bastırmak için Vietnam halkının büyük tarihsel ayaklanmasında olduğu gibi, Birleşik Devletler, Japonya Güney Doğu Asya'da nasıl davrandıysa, Naziler Doğu Avrupa'da nasıl davrandıysa öyle davranmak zorunda kalmıştır. Bu bir

gerçektir. Güney Vietnamın tarımla uğraşan halkının yüzde 60 ını içine alan toplama kampları işkencelere, kitle ölümlerine ve kitle gömülmelerine sahne olmaktadır. Gaz, kimyasal madde ve katı yakıt gibi özel deneysel silahlar Naziler tarafından ikinci dünya savaşında kullanılanlar kadar korkunçtur. Nazilerin düzenli olarak yahudileri temizlediği Birleşik Devletlerin ise Vietnamda henüz buna benzer birşey yapmadıkları doğrudur. Yahudilerin ortadan kaldırılması hariç, Almanların Doğu Avrupa'da yaptıkları herşeyi Birleşik Devletler Vietnam'da çok daha geniş ölçüde, çok daha etkili ve korkunç bir biçimde tekrar etmişlerdir.

Amerikan Cumhurbaşkanları tarafından imzalanmış ve Amerikan Kongresince kabul edilmiş Uluslararası anlaşmaları ihlal ederek bu Johnson hükümeti savaş suçları işlemiştir. Bu suçları işlemiştir çünkü Johnson Hükümeti, ekonomik sömürmenin ve Birleşik Devletler sanayi kodamanları ve onların askerî kolu tarafından uydu halkların askerî egemenlik altında tutulması halinin muhafazasıyla varlığını sürdürmektedir. Merkez İstihbarat Teşkilâtı (CIA), Birleşik Devletlerin diplomatik işler için harcadığı paradan 15 misli bütçesiyle bazı devlet başkanlarının öldürülmelerine, bağımsız hükümetlerin devrilmesi tertiplerine karışmıştır. Bu garip örgüt, Amerikan ekonomik ve politik baskısından kendisini kurtarmağa çalışan halkların örgütlerini ve önderlerini yok etmek için kurulmuştur. Birleşik Devletler militarizmi, bu kuşağın yaşayan belleği içinde Amerikan halkını yoksullaştıran aynı yağmacı kapitalizmden ayrılmaz bir durumdadır. Aynı temel amaçlar büyük ölçüde Vietnam'da barbarca ve gaddarca suçlar işlenmesine sebep olmuştur.

Bütün dünyadan aydınları ve önde gelen bağımsız kadın ve erkekleri, Birleşik Devletler Hükümetinin Vietnamda işle-

diği suçlarla ilgili tanıklıkları Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesinde dinlemeğe çağırdım. Hatırlıyacağınız gibi hükümetlerinin suçlarını benimsememiş ya da kabul etmemiş Almanlar suçlu sayılmazlardı. Almanlar için gaz odalarını toplama kamplarını, işkenceyi ve sakat bırakmaları biliyorlardı ama buna engel olamıyorlardı demek yeter mazeret sayılmamıştı. Ben size bir insan oğlundan başka bir insan oğluna seslenir gibi sesleniyorum. İnsanlığınızı ve kendinize saygınızı hatırlayınız. Vietnam halkına karşı yürütülen savaş barbarcadır. Fetih için yapılan bir saldırı savaşıdır bu. Amerikan Kurtuluş savaşı sırasında Amerikalılara kimse mücadelenin amacını söylemeyi ya da onları istekleri dışında asker yazmayı gerekli görmemişti. Aynı biçimde Amerikan askerlerinin binlerce mil uzaktaki bir ülkeye de gitmeleri gerekli değildi. Yabancı kuvvetlere karşı yapılan Amerikan Devrimci Savaşında Amerikalılar, kendileri paçavralar içinde oldukları, işgal ordusu ise o günün en güçlü ordusu olduğu halde, açık arazide ve ormanlarda çarpıştılar. Amerikalılar işgal gücüne karşı dövüştüler, aç ve yoksul oldukları halde, onlarla ev ev savaştılar. Bu kurtuluş savaşında Amerikan devrimcilerine terorist denildi ve sömürge iktidarı onlara isyancılar ve ayak takımı yaftasını yapıştırdı. Amerikan millî kahramanları bunları Nathan Hale ([1]) in ve Patrick Henry ([2]) nin sözleriyle cevaplandırdılar.

([1]) Nathan Hale : *(1755 - 1776) Amerikan vatanseveri. Amerikan ihtilâlinde savaştı ve İngilizler tarafından casus diye asıldı. Ölürken son sözleri «Yazık ki vatanım için kaybedecek yalnız bir canım var.» demek oldu.*

([2]) Partick Henry : *(1739 - 1799) Amerikan vatanseveri ve söylevcisi. Söylevleriyle güney eyaletlerini İngilizlere karşı ayaklandırdı. «Ya özgürlük, ya ölüm.» onun sözüdür.*

«Ya özgürlük, ya ölüm» sözü savaşlarında onları güçlendirdi, aynı söz nasıl şimdi saldırı ve işgale karşı Vietnamlıları canlandırıyorsa öyle. Vietnamlı Natham Hale'ler ve Patrick Henry'ler Birleşik Devletler Ordusu değildir. Amerikan halkına 1776 da güç veren özgürlük ve adalete derin inanç, vatan sevgisi ve kahramanlık şimdi Millî Kurtuluş Cephesinin devrimci önderliğinde çarpışan Vietnam halkıyladır. Ve böylece bugün Amerikalılar, yalnız Vietnam halkını değil, Birleşik Devletler halkını da sömürenlerce top yemi olarak kullanılmaktadır. Bugün Vietnamlıları öldüren, köylere saldıran, şehirleri işgal eden, gaz ve kimyasal maddeler kullanan, okulları ve hastahaneleri bombalıyalar Amerikalılardır. Bu da Amerikan kapitalizminin çıkarlarını korumak için yapılmaktadır.

Asker toplayanlarla kendi çıkarları için askerî kontratlar imzalıyanlar aynı kişilerdir. Amerikan askerlerini, çalınan malları koruyan şirket bekçileri gibi Vietnama yollayan aynı kişilerdir.

Öyleyse özgürlük ve demokrasi için gerçek çatışma, Amerikan toplumunu yolundan çıkaranlara karşı, Birleşik Devletlerin içinde yapılacaktır. Hiç şüphem yok ki, Birleşik Devletler ordusu ve hükümetinin Vietnamlılara uyguladığı işkence ve yabanıllık Amerikaya uygulansa ve Amerika işgal edilse buna Vietnamlıların göstereceği tepki gibi Amerikalılar da tepki göstereceklerdir. Bütün dünya halkını heyecanlandıran Amerikan Protesto Hareketi, kişi özgürlüğü ve toplumsal adalet için Amerikanın gerçek sözcüsüdür. Özgürlük savaşının cephesi, Birleşik Devletleri ve onun vatandaşlarını alçaltan Johnson, Rusk ve Mc Namara gibi savaş suçlularına karşı Washington'un içinde kurulmuştur. Gerçekte bu kişiler, Birleşik Devletleri halkından çalmışlardır ve bir büyük ülkenin adının bütün dünya halkının bu-

runlarında kokutmuşlardır. Acı gerçek budur, Amerikalıların günlük yaşayışlarını geri dönülemiyecek ve artan bir biçimde etkileyen gerçek budur. Bu duruma başka bir yönden bakmak imkânsızdır. Kimse savaş suçlarının işlenmediğini, gazların ve kimyasal maddelerin bulunmadığını, işkence ve napalm'ın kullanılmadığını, Vietnamlıların Amerikan askerleri ve bombaları tarafından öldürülmediğini söyleyemez. Bu şeytan işi durumu cesaretle incelemek ve ona karşı koymaktan büyük itibar olamaz. Amerikan halkı kendileri adına konuşan ve böyle yaparak büyük bir halkı lekeleyen bu barbar kişilerden kendilerini kurtarmadıkça Amerikan buhranı için bir çözüm yoktur. Bununla beraber Amerikan halkı, daha hassas olmaya ve Vietnamlıların gösterdiği cesareti ve kararlılığı göstermeğe başlamıştır. Harlem, Watts ve Amerikanın güney eyaletlerinde zenci mücadelesi, Amerikan gençliğinin direnişi, bu savaşa karşı Amerikan halkının gösterdiği hoşnutsuzluk, insana, Amerikan halkını aldatan ve kötüye kullanan bu açgözlü ve zalim insanlar döneminin kapanmağa yaklaştığı umudunu veriyor.

Benim bu seslenişim, Birleşik Devletler yöneticilerinin kendi gerçek yüzleri ve davranışları konusundaki gerçeğin Amerikan halkından saklanması için her propaganda aracının kullandığını bilerek yapılmıştır. Abrabam Lincoln bir halk bir defa ayağa kalktı mı artık aldatılamıyacağı umudunu belirtmişti. Kendi deneylerinden ya da yakınlarından Vietnam'da ne yapıldığını bilen Amerikalılar öne atılmalı şimdi. Gerçeği açıkla ve dünyadaki kardeşlerinle birlikte aynı safta yerini al! Öldürücü bir üretimden, savaş suçlarından, sömürmeden ve uydu halklara karşı duyulan kinden kurtulmuş bir Amerika için mücadele et! Bu halklar Birleşik Devletlerin normal halkından kendi yakınmalarını anlamalarını, kendi mücadelelerine, Birleşik Amerikayı ge-

ne birey özgürlüğünün ve toplumsal adaletin kalesi yapabilen bir direnme ile cevap vermelerini istemektedirler. Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesi de, bizim ortak amaçta arkadaşlarımız Amerikan halkının vicdanına bir sesleniştir.

Şimdi Savaş Suçluları Mahkemesi ivedi bir hazırlık dönemindedir. Afrika, Asya, Latin Amerika ve Birleşik Devletlerin önde gelen hukukçularına, edebiyatçılarına ve kamu kişilerine yaklaşıyorum. Bu savaşın Vietnamlı kurbanları tanıklık edeceklerdir. Kullanılan kimyasal maddelerin genişlikleri ve etkileri belgelere bağlanacaktır. Gözleriyle tanıklık edenler ne gördüklerini anlatacak ve bilim adamları Mahkemenin elinde bulunan belgeleri inceleyecektir. Oturumlar banda alınacak ve bütün tanıklıklar yayınlanacaktır. Ayrıca tanıklar ve olaylarla ilgili belge filmleri gösterilecektir. Amacımız Vietnam halkına ne yapıldığının geniş bir manzarasını çizmektir. İstiyoruz ki dünya halkı daha önce görülmedik bir tepki göstersin ve bu trajedinin başka bir yerde tekrarlanmasını önlesin. İspanya'da olduğu gibi, Vietnam da barbarca bir provadır. Dilediğimiz mahkemenin iyi niyeti ve gerçekliğiyle, o kadar saklanacak şeyleri olanların meydan okumakta fazla alıngan olmamasıdır. Başkan Johnson, Dean Rusk, Robert McNamara, Henry Cabot Lodge, General Westmorland ve onların suç arkadaşları, kendi tanıyacaklarından çok daha geniş bir adalet önüne getirilecekler ve anlıyabileceklerinden daha derin bir cezaya mahkûm edileceklerdir.

(Çeviren : Orhan Duru)

Eğitim Politikasındaki Çelişmeler

I

Haydar Kazgan

Bir süre önce yapılan bir seminerde eğitim ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişki ele alınmış, ama bize göre temelde yatan asıl soruna hiç değinilmemiştir. Bu sorunu kısaca şöyle özetleyebiliriz : Eğitim, ekonomik kalkınmanın gerektirdiği insan gücü ihtiyacını karşılamakla yetinmeyip, kalkınmanın sağladığı gelir artışının daha eşit bir biçimde bölüşülmesini de sağlamaktadır. Nitekim, eğitimden geçen insan gücü gelir sağlama olanağına kavuşabileceği gibi, aynı eğitim sayesinde sağladığı bu gelirden pay alabilmek için gerekli bilinçlenmeye de kavuşabilir. Bu anlamda bir eğitimin hızlı sermaye birikimine bağlı bir ekonomik kalkınma'nın aracı değil köstekleyicisi sayıldığı doğrudur. İşte bundan ötürüdür ki, bugün memleketimizde eğitim ve ekonomik kalkınma ilişkilerinde iki karşıt düşünce çarpışmaktadır. Biz bu yazıda bu iki düşünceyi ortaya koymak ve temelde yatan asıl sorunu, kısmen olsun, açıklamağa çalışacağız.

Birbiriyle çatışan bu iki düşüncenin birincisi eğitimde fırsat eşitliği, yaygın eğitim ve dolayısiyle eğitimin daha haklı bir gelir bölüşümünü sağlayacak bir araç haline getirilmesini isteyen tezdir. İkincisi ise bütün gücü daha çok yüksek seviyede bilim ve teknik adamı yetiştirmekte kullanmak, kitlenin eşit koşullar içinde eğitime kavuşturulmasının bir süre geri bırakılmasını isteyen tezdir. Gerçekte bu ikinci tezi öne

sürenler eğitimde fırsat eşitliğinin Türkiye'de bugün için var olan bölgesel ve sosyal dengesizliği giderici rolünü unuttukları gibi, daha hızlı kalkınma için gerekli yetili insan gücünün de ancak bu birinci teze bağlı olarak yetiştirilip kullanılabilecek hale getirebileceğini düşünmüyorlar.

Yakın bir gelecekte, diyelim 1972 de, Türkiye'de, 7-18 yaşındaki ilk ve orta öğretim yaşına gelmiş olacak nüfusun 10 milyona varacağı düşünülerek bu 10 milyonun fırsat eşitliği ve yaygın eğitim ilkesine bağlı olarak eğitilmesi için bugünkü devlet bütçesinin üçte birinin yetmiyeceği bir gerçektir. Bireylerin yapacağı harcamalarla birlikte bunun 80 milyara çıkacak millî gelirin % 5-8 ini kapsaması düşündürücü bir sorundur. Ne var ki, yüksek seviyede bilim adamı yetiştirmek, usta teknisyene kavuşmak için gerekli olan çok daha pahalı eğitim amaç olduğunda büyük yığını içinde bulunduğu karanlıkla başbaşa bırakmak gerekecektir. Gerçekte bu çeşit eğitim memleketimizin ileri bir endüstriye kavuşturulması ile değer ifade edeceğine göre, sermaye birikimini hızlandırmak gerekecektir. Sermaye birikimini hızlandırmak demek de, bugünkü ekonomik düzen içinde, büyük yığınları alışkın olduğu yoksunluklarla uzun bir süre daha başbaşa bırakmak anlamına gelir. Oysa, ileri seviyede endüstrileşme sadece bir yatırım işi değil, bir talep işidir aynı zamanda. Bu düşünceyi savunanlar, işin bu yönünü de unutmaktadırlar.

Türkiye'nin ileri bir endüstriye kavuştuktan sonra geniş halk yığınlarının eğitimine önem verilmemiş olması mülkiyeti daha yaygın hale getirmek de bu türlü endüstrileşmede mümkün kılınamıyacağı için gelir bölüşümünde de büyük farklılaşmayı önceden kabul etmek gerekecektir. Bu farklılaşma dolayısiyle Türkiyenin ileri endüstri memleketi olarak yapacağı mallara iç talebi zayıf kalacağı için, dış ta-

lebe bağlı bir gelişmeyi gerektirecektir. Başka bir deyişle, iç sömürme ile birlikte dışta bizden geri olan ülkeleri sömürmeye dayanacak bir ekonomik gelişmeyi kabul etmek zorundayız. Gerçekte 19. yüzyıl tipi olan bu gelişme biçimi bugün artık kabul edilemez. Çünkü, işçilere tanınmış olan haklar bugün sadece toplu sözleşme ve işletme seviyesinde kalan işçi çıkarlarını koruduğu halde, yakın bir gelecekte ekonomik kalkınmanın modeli ve gelirin bölümüşünü de etkiliyecek bir nitelik taşıyacaktır. Geniş halk yığınlarını ne kadar bilgisiz ve kendi kaderleriyle başbaşa bırakırsak bırakalım, kendilerine akıl verecek ve onlar hesabına konuşacak bugünkünden çok daha ileri görüşlü, bilgili sendika liderleri bulacaklardır. Zaten az adamı çok iyi bir biçimde eğitmek amacını güden bir eğitim sistemi bu sendikacıların yetişmesini de öncelikle sağlayacaktır. Tabii, bir aydınlar gurubunun da bu yönde büyük bir destek olacağını unutmamak gerekir.

Her ne bahasına olursa olsun, dünyanın üstün standartlarına uygun bilim adamı yetiştirmek amacını güden bir eğitim politikası, aynı seviyede hızlı bir endüstrileşme olmadı mı, bu çok pahalıya mal olacak bilim adamları ve teknisyenlerin «karşılıksız olarak» dış memleketlere gitmelerine yolaçacaktır. İşte bu biçimin en düşündürücü yanı da budur. Bu bilim adamlarını ve teknisyenleri Türkiye'de kullanabilmek için bunları madde ve ruh bakımından doyurmak, başka bir deyişle, uzmanlıklarına uygun iş yeri açmak ve bu işyerlerinde dış ülkelerde alabilecekleri ücret ve hayat standardını sağlamak gerekecektir. Ne var ki, hızlı endüstrileşme ve buna paralel olarak özel teşebbüs elinde sermaye birikimi bu iki sonucu da vermiyecektir. Ancak aşırı, yani bugünkünü gölgede bırakacak bir devletçilik bu işi çözümliyebilecektir. Çünkü özel teşebbüs yoliyle hızlı endüstrileşme için gerekli

sermaye birikimi her seviyedeki ücretlerin düşük kalması bahasına elde edilebilir. Piyasa koşulları içinde vasıflı insan bolluğunu yaratan bir eğitim sistemi sermayenin bu vasıflı insan karşısındaki pazarlık gücünü artıracak ve sonunda bu vasıflı elemanları dışarıya kaçırmamak için devletin işe el atması kaçınılmaz olacaktır. Bu devletin elatması da devletin sadece alt yapı ile yetinmeyip, özellikle, dünya piyasasına sürülecek ileri endüstri ürünlerini yapabilecek işletmeleri kurmak ve işletmekle olacaktır. Çünkü hızlı sermaye birikimi ve aynı zamanda ileri endüstrileşme çabasını kısa bir döneme sığdırabilmek için sermayeye aşırı ödün vermek gerekecektir. Bu aşırı ödün yüksek kazançlar ve düşük ücretler demektir. Oysa, yüksek kazanç hadleri özel teşebbüsün dünya piyasasına çıkmasını önleyecektir. Öte yandan eğitim politikasının sonuçlarını korumak isteyecek olan devlet hiç olmazsa yüksek seviyedeki elemanların ücretlerini yüksek tutmak isteyecektir. Ayrıca, sendikalar da işçi ücretlerinin istendiği gibi düşük kalmasını önleyecek her türlü tedbire başvuracaklardır. Bu durumda devlet özel teşebbüsün yerini alarak işletme seviyesinde zarar getiren işletmeler kurmak suretiyle vasıflı işgücüne yüksek ücretler ve sendikaların baskısına ödün vermek zorunda kalacaktır. Ancak bu işletmelerin ürettiği yüksek kaliteli mallar zarar eden fiyatlarla dünya piyasasına çıkabilecektir. Özel teşebbüse de gümrük yolları ile korunan iç piyasa kalacaktır. Böyle bir ekonomik sistemin adı ne olursa olsun, eleştirilmesi her zaman kolay olacağı için aynı eğitim politikasının yetiştirdiği yüksek seviyedeki bilim adamlarınca en çok eleştirilecek, hattâ bu, özel teşebbüsün de desteği ile yıpratılacaktır.

(*Bitmedi*)

Bilim mi, Sanat mı?

Samim Kocagöz

Sayın Mehmet Seyda,

YENİ UFUKLAR'ın Mayıs 1967 tarihli sayısında, «Kendi Göbeğini Kendi Kesmek» başlıklı bana yazdığınız açık mektubu dikkatle okudum. Önce bana karşı gösterdiğiniz içtenliğe, yazarlığıma verdiğiniz öneme, candan teşekkür ederim. Hakseverliğiniz gerçekten beni duygulandırdı. İçinde yaşadıkları toplumun en aydın kişileri olması gereken biz yazarlar, birbirimize karşı sevgi, saygı duymazsak; birbirimizi yüreklendirmezsek, sıradan insanlar birbirlerine neler yapmaz... Sanatçılar, bilimciler, politikacılar içinde yaşadıkları toplumu temsil eden kişilerdir bütün dünyada; toplumlara örnek kişilerdir. Ne yazık ki yurdumuzda bu nitelikte olması gereken insanların -fikir tartışmaları dışında- kişisel çıkarlar uğruna birbirlerine düşmesi çok yersiz ve çirkin oluyor. Bu çirkinlik içinde bana karşı yapılan haksızlıklara aldırmamam gerekirdi. İçimden ona değin sayıp susmalıydım. «Kendi Göbeğini Kendi Kesmek» fikri benim değildir. Aziz Nesin yazdı önce öfkeye kapılıp -Akbaba'da- haklı olarak. Ben de onun öfkesine YÖN'de katılan bir yazı yazdım. Öyle, değer bilmezlere karşı savaş açmış da değilim. Benimkisi de Aziz'inkisine benzer bir anlık öfkeydi. Nedense bizde sanatçının kendinden söz etmesi hiç de hoş karşılanmıyor. Ben bu tutumu sanatçı olmak isteyip de sanatın hiçbir türünde dikiş tutturamayanların bir açıkgözlüğü sayıyorum. Oysa sanat alanında belli bir düzeye yüksel-

miş kişiler başka ülkelerde kendilerinden rahatça söz edebiliyorlar. Frenklerden kaç yazarın yazılarında (moi-même) diye konuştuklarına rastlamışımdır. Bizde de Ataç'ın (Ben) başlıklı makalesi ünlüdür. Ama sizi çok iyi anlıyorum : Kimbilir ardımdan ne dedi-kodular ettiler ki benim adıma üzüldünüz. Bu yakınlığınızdan ötürü de ayrıca sevindim; teşekkür ederim. Eh! ne yapalım, değil mi ki ayıpmış, bir daha öfkemizi tutarız, kendimizden söz etmeyiz. Haklısınız; niçin durduğumuz yerde üzülelim, hakkımızda söz ettirip bizi sevenleri üzelim? Ama şu da bir gerçek ki, Ataç, (Ben) diyerekten söz ederse, Aziz Nesin de, Orhan Kemal de, Samim Kocagöz de, Mehmet Seyda da (Ben) diye konuşmaya hak kazanır. Melih Cevdet de hak kazanır, Behçet Necatigil de hak kazanır, Necati Cumalı da hak kazanır. Rahmetli Ataç, herkesi korkuturdu yazıları ile; oysa Türk edebiyatına yukarıda adlarını saydığım yazar ve şairlerin -aklıma geliverenler- yaptığı hizmet, Ataç'dan aşağı değildir. Üstelik Ataç, sanatçı da değildi. Ne diyelim, şimdilik değil mi ki ayıpmış; meydanı, köşebaşlarına komisyoncu dikip, yoldan hasta çeviren doktorlara benzer yazarlara bırakalım. Kapkaççı şair bozuntularına bırakalım. Başımız kilit; sayımız suyumuz yok.

Konumuz yalnız bu olsaydı, bana karşı göstermiş olduğunuz yakınlığa, dostluğa, inceliğe, özel bir mektupla teşekkür edecektim. Ama mektubunuzda herkesi ilgilendirecek bir konuya da değiniyorsunuz: Bilim mi, sanat mı? Bu soruyu, sorunu çözmek oldukça güç. Yazdıklarnızı okurken, bu konuda söz eden bazı yazılar, kitaplar aklıma geldi. En önemlisini karıştırdım. Niçin sanatı, bilimin önünde tuttuğuma tanıklık etti. Bu konuyu tartışmak değil de bu konuda sizin gibi düşüncemi söylemek isterim :

Tahir Alangu'nun 'Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve

Roman' adlı antolojisinden benim için vardığı bir yargıyı yazınıza almışsınız. Alangu diyor ki, «Kocagöz, sanata, bu yurdun insanlarını, meselelerini kavrayıp anlatacak, bilimden önde giden, ondan daha uyanık, öncü bir görev tanır; köyü ve onun dertlerini, meselelerini böylece daha etraflı bir biçimde bize tanıtabileceğini düşünür.»

Sayın Tahir Alangu, bu (ahkâmı) romanlarımdan mı, hikâyelerimden mi çıkarmış; ya da bir yazımdan mı almış -böyle düşüncelerimi yazdığımı ansıyorum- bilemeyeceğim. Ama *teşhisi,* dedikleri yerinde ve doğrudur.

Siz diyorsunuz ki, «Eğer durum tıpatıp böyleyse, bağlandığınız ve savunduğunuz sanat görüşü şu iki temele bölünerek özetlenebilir sanıyorum : a) Yurdun insan ve toplum sorunlarını iyi kavramak, b) Sanata, bilimden önde giden, daha uyanık ve öncü bir görev yüklemek. (a) bölümü için söylenecek söz bulamıyorum. Sanatçı, yurdunun insan ve toplum sorunlarını çok iyi kavramalıdır. Demek bunda yüzde yüz uyuşum içindeyiz. Kavradı; ne yapacak? bütün sorun burada. Gerçekte, sezgilere, kişisel algıya ve imgelere dayanan sanata bilimden önde giden, daha uyanık, öncü bir görev yüklenebilir mi?

Öyleme geliyor ki, sanata böyle bir görev yüklenemez. Sanatçı, bilimsel verilerden yola çıkabilir, ama ayrı çalışma kuralları olan bilimin önüne geçemez. Geçerse o da bilgin olur çünkü, sanatçılıkla ilişiği kalmaz...»

Evet (a) bölümünde uyuşma halindeyiz. Ama (b) bölümünde uyuşamayacağız. Ben, sanatçıya öncelik ve önderlik tanıyorum. Önce, bilimci de sanatçı da gözlemcidir. Ama değindiğiniz gibi sezgilere, kişisel algılara, ve imgelere bilimci, sanatçı gibi hiçbir zaman varamaz. Bilimci beş duygusundan ancak gözlerini kullanabilir. Hele sanatçıdaki ruhsal, duygusal sezgiler, bilimcide yoktur. İmgelere bilimde

hiç yer yoktur. (Tabansız bilimcilerin söyleyemediği gerçekleri, sanatçıların söyleyebilmesi konusu, ayrı bir konudur.) Bakınız Bertrand Russell, 'İlimden Beklediklerimiz' (Çev. Avni Yakalıoğlu, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1957) adlı kitabında bu konuda neler diyor : «.. İlim bize tabiat üzerinde işlemek kudretini verdiğinden ötürüdür ki sosyal önemi sanattan daha fazladır. İlim, hakikatin araştırıcısı olarak, *sanat ile denk ise de ondan üstün değildir;* bir teknik olarak göz önüne alındığı takdirde ise, iç değeri pek büyük olmamakla beraber, pratik bir ehemmiyeti haizdir ki sanat o mertebeye erişemez...» (Sayfa, 2)

Bilimin sanattan üstün olmadığını söyleyen filozof, bilimin ancak sonucundan doğan teknik bakımdan sosyal hayata uygulanınca pratik bir yarara ulaştığını söyliyor. Hani elektrik ütüsünden, atom bombasına (!) değin. Bilimin sosyal hayattaki bu yararlığı hem kabul edilebilir, hem de tartışılabilir. Ama insanların duygu, his, ruhsal yaşantısına, toplumsal ilişkilerine sanat, sanatçı; yine duygu, his, ruhsal sezgi ile varır. İnsanda bilgi bilincinden önce, bir sezgi, bir seziş vardır. İşte bilimde, sanat da önce gözleme dayandığı halde, bilgiyle birlikte seziş gücü -duygu, ruhsal yapı-sanatta ve sanatçıda, bilimden ve bilgiden daha üstün bir tabiat vergisi olarak ortaya çıkar. Sanat, toplum için, birey için daha iyiyi, daha güzeli arar. Bilim de daha iyiyi arar bulur ama daha güzeli bulamaz. Çünkü GÜZEL, herkese göre değişir. Herkesin beğenebileceği bir güzeli de ancak sanatçı, giderek sanat bulur. Bilimden yana yanlış, sanattan yana da çirkin için, bu düşüncemiz geçerli sayılabilir. İnsanı HAMLET olarak hiçbir psikoloğ, bilimci anlatamamıştır örneğin... Dostoyevski'nin kişilerine de hiçbir bilimci ulaşamaz. Yaşama gücü, sevinci, bir bilimcide vardır, olabilir ama bir sanatçı gibi bunu başkalarına veremez. Sanatçı, in-

sanın gördüğü gözü açık rüyaların, toplumun sözcüsüdür. Sanatın pek öyle genel kuralları yoktur. Her sanatçının kendine göre sanatı anlayış ve kuralları vardır. Sanatta metot, sanatçının kendisidir bence. Bilimde metoda gelince belirlidir; tanımlanması yapılmıştır. Örneğin yine üstat Russell'a göre şöyle açıklanır : «İlmî metod, çok ilerlemiş şekillerinde her ne kadar karışık görünürse de, aslında hayli basittir : bir vakıa incelenirken, incelemeyi yapan kimsenin o çeşit vakıaları idare eden genel kanunlar keşfini sağlıyacak müşahedelerde bulunması; işte o kadar. İki merhalesi vardır : Birincisi müşahede, ikincisi bir kanuna ulaşmak. Her ikisi de mühimdir, hudutsuz bir inkişafa elverişlidir. (...) Aslında bu kadar basit olan ilmî metot büyük zorluklarla elde edilmiştir, hem de pek az kimse tarafından kullanılmaktadır.» (Aynı eser, sayfa, 7)

Diyeceğim ki güzel sanatların hangi dalında, bir dalının hangi türünde böylesine matematiğe uygun bir metot uygulanabilir? Büyük (mucitler) de elbette yaratıcı bir yeteneğe sahiptirler. Ama yürüyecekleri yolu, kullanacakları metodu tâ en az eski Mısır'dan beri bilebilmektediler. Biçim dışında, türler dışında -ki bunlarda yüzyıllar boyunca hep değişegelmiştir- sanatın yaslandığı bir metot yoktur. Her sanatçının kendisine göre bir metodu vardır. Hiçbir kurala da bağlı değildir sanatçı. Yetenek, yaratıcılık bakımından da, bilinçaltı sezgileri, ruhsal yapısı, olayları ve insanı kavrayışı, gözlemlerinin derinliği sanata, giderek sanatçıya öncelik ve üstünlük kazandırır.

Böyle bir yargıya varmak, bilimi ve bilimcileri küçümsemek değildir. Doğrudan doğruya tabiat vergisi insan yapısının araştırılması, tanımlanmasıdır. Şu satırları yazarken, yukarıda söylediklerimi, usta toplumbilimci sayın Prof. Niyazi Berkes'in de bir konuşmamız sırasında -iki yıl

önce- doğruladığını ansıyorum. O sıraki konuşmamız doğrudan doğruya bilim mi, sanat mı? değildi ama çok iyi ansıyorum, bu konuyla ilgiliydi. Bilmem başkaca bana hak verenler çıkar mı?

Sayın Mehmet Seyda, bu konuyu bir yol daha düşününüz; bana siz de -göbek kesmek konusunda bile- hak vereceksiniz. Sanatçılar, önemli kişilerdir.. Ne diye postumuzu kolayca şarlatanlara kaptıralım?

Sağlık ve esenlik dilerim.

10 Mayıs 1967

o

BİZE GÖNDERİLEN ESERLER

o *Güney Postası* : Antoine de Saint-Exupery. Çeviren: Azra Erhat. Yankı Yayınları, 1. İstanbul, 1966. 4 lira.

o *Antigone* (Oyun) : Kemâl Demirel. Yankı Yayınları, 2. İstanbul, 1966. 3 lira.

o *Max Scheler ve Nietzsche'de Trajik Olan* : İonna Kuçurabi, Çeviren: K. Memirel. Yankı Yayınları 3,4 lira.

o *Yazışmalar* : Maksim Gorki - Anton Çohov. Çeviri: Z. Zühre İlkgelen. Yankı Yayınları 4, İst. 1966, 3 lira.

o *Altıncı Koğuş* : Anton Çehov. Çeviren: Nihal Yalaza Taluy. Yankı Yayınları 6, İst. 1966. 4 lira.

o *Çağımızı Hazırlıyan Düşünce* : (Eylem ve Düşünce açısından XX. Yüzyıl) : Necip Alsan. Varlık Yayınları 1271, Faydalı Kitaplar No. 69. İstanbul, 1967. 8 lira.

o *Aile Çevresi* (Roman) : Andre Maurois. Çeviren: Samih Tiryakioğlu Varlık Yayınevi 1274, İstanbul, 1967. 4 lira.

o *Beyaz Geceler* : Dostoyevski. Çeviren: Nihal Yalaza Taluy, Varlık Yayınları, 5. basılış. İst. 1967. 2 lira.

Kayıp Bir Çocuk

Rauf Mutluay

Şimdi yorgun öğretmen odalarında nice göz nuru ödev defterlerinin emekli sayfalarına bezgin imzalar konur umursamazlıkla; buruşuk, şaşkın, acele sınav kâğıtları, nice yürek çarpıntısı, uykusuz gece... tuzağa düşmüş son umudun açıklanmaz patavatsızlıkları, bir kırmızı kalemin toptan yargısıyla çizilir biter : «Ne doğan güne hükmüm geçer- Ne halden anlayan bulunur..»

Her işin ayrı bir takvimi vardır. Bu da bir hasat dönemi ama nasıl coşkusuz, küskün başaksız bir ürün devşirimi. Yoğun ve karışık çabalar, ilâçlı gecelerin ezberleriyle şaşkın öğrenci, kalıplaşmış yoklamalarla doygun öğretmen, bir yalancı çekişmenin iki ucunda nasıl uzak uzak bakarlar birbirine. Bütün bir yılın, o ilk okul gününün ilk günaydınıyla başlayıp, yavaş yavaş kapalı kepenklerin ardına sevecenlikle sıza sıza önce alışkan yeğlemelere.. sonunda nerdeyse çıkarsız sevgilere ulaşan ilişkiler, o son mayıs ayı kaderinde keskin düşmanlıklar olup bir tek yargı sayısının, söz gelimi dörtle beşin kalırla geçeri arasına sıkışıp durur.

Şimdi çoğunca karanlık ve cansız öğretmen odalarında dolaplar dolusu kâğıt demetleri. -..zekâlar, çabalar, kişilikler, dikkatler, özenler, emekler... uykusuz geceler, erken sabahlar, katıksız ekmekler... ana babalar birliği, umutlu sofra sohbetleri, ev mutlulukları..- dürüm dürüm, yığın yığın atılıp yakılmayı beklerler. Ve lodos terleriyle sıkıntılı kalabalık sınıflarda nice gülmeyi unutmuş delikanlı yüzler, hep aynı gerginlikle bir şeyi beklerler, : bir son günü, o tatil zi-

lini, sevinçsiz ve neşesiz, dağınık ve tel tel.

Gerçekten hiç bir tören yapılamaz. Anayasa ve özgürlük bayramının ardından pazarla birleşen İstanbul fethi ve uzun yaz tatili gelse bile. Toplanan bezgin yığınlardır sadece, sıraya bile girmeden. Bir an önce, bir an önce kopup çözülmek için bin türlü özüre açıktır bütün kapılar. Ne mutlu bir diploma töreni, ne allahaısmarladık dileği. Hepsi hepsi ödülsüz, övgüsüz, armağansız, yarışsız.. bıkkın bir kavga sonu. Birkaç çiçek demeti sunulur «baba» hocalara; neden, niçin, nasıl olur bilinmez ama aldanmaz okul kamusu bunda çok zaman; bulur asıl sahibini, o sıcak yürekleri bu armağanlar. Korku paylarını saymazsam.

Sonra sokak başlar. Başıboş haziranları, bungun temmuzları, sıkıntılı ağustosları, çabuk eylülüyle.. kitaba düşman, her çabayı engeller bütün çağrılariyle, iştahlı gençleri hep hayattan uzak düşmüş derslerden soğutmak için.. bütün olanaklariyle, hayvansal rahatlığiyle tatil yazı başlar. «Rab ve Amon Ra seninle olsun Yusuf, diyordu Menofis, hayat benimledir.» Bin türlü emekle kurulmuş o okul sitesi dağılır, yıkılır bütün duvarlar. Deniz, oyun, uyku, güneş, düş ve unutkanlıklarla kaybolur bütün bağlar. Her yıl aynı ödevi, aynı deftere, aynı boyutta, aynı zamanda isteyen alışkan öğretmenliklere, her yıl aynı mevsimde, aynı biçimde, aynı isyanla kaçan öğrenci sorumsuzlukları karşı çıkar. Cümlenin sonuna bir türlü konmaz o nokta, özel adlara büyük harfle başlanmaz, satırbaşı hiç öğrenilmez nedense, muhakkak bilinmesi gerekli herşey silinir gider. Aspirin, hastalığı iyileştirmez, : karne notu öğrenciyi, üniforma bir askeri göstermez. Heryerde bir toplam bakış, kaçırır bütün özelleri elden. Durmuş oturmuş büyükler gözünde bu tam bir iflâstır; en iyimser umutlarda bile yarınsız karanlıklar yatar; ve bu, böylece sürüp gider. Kaybolmuş kaç bin çocuk...

o

Antoine de Saint-Exupéry'nin «Güney Postası»nı okuyorum :

«Gök sarıdır. Birkaç saat sonra fırtına, aylardır kuzey yelinin biçimlendirdiği çölü altüst edecek. O zaman bir karışıklıktır gider. Yandan yakalanan kumullar lüle lüle olup saçılır ve kum makaralarının her biri çözülüp biraz ötede gene sarılır. Kulak verirsin; hayır gelen o değil, denizin sesidir.

Yolda bulunan bir kurye nedir ki! Agadir'le Cap Juby arasında keşfedilmemiş, isyanı yatıştırılmamış bölgede bulunan bir arkadaş hiç bir yerde değil demektir. Birazdan gördüğümüz gökte bir belirti doğacak; o belirti kımıldayacaktır. 'Saat beşte Agadir'den kalktıysa...'

Acaba bir kaza mı oldu? Yolda kalmış bir posta uçağı, uzayıp giden bir beklemedir; sinir gerginliği, kavgaya dönen bir tartışma, sonra uzadıkça uzayan bir süre, tek tük jestlerle, ipsiz sapsız lâflarla doldurulan bir zaman.

Birdenbire masanın üstüne bir yumruk iner : 'Allah kahretsin! Saat on oldu' diye ortalığı sarsan bir ses gürler. Bir arkadaş Mağriplilerin eline düşmüştür..»

«Gece ne güzel! Nerdesin Jacques Bernis? Burda mı, orda mı? Bir varmışsın, bir yokmuşsun gibi. Dört bir yanımda bu Sahra. Hiç bir şey yüklenmemiş bu çöl, şurda burda bir antilopun sıçrayışını taşır olsa olsa, en ağır kıvrımında hafif bir çocuğu. Sessizlik. Bir sessizlik ki Bernis, senin sessizliğinden doğmuş. 'Çavuş, yarın bulacağım arkadaşımı. Nerdedir dersin?

Çavuş güvenle ufku gösterir boydan boya.. KAYIP BİR ÇOCUK, ÇÖLÜ DOLDURUR.

o

Titredim bu son cümleyi okuyunca. Shirkhan'a av olacak küçük Mavgli'nin yaban ormanındaki korkunç yalnızlığı

geldi hatırıma. Her yeri birbirine benzeyen o kum dünyasında daha gömülüp kaybolmamış olan bir küçük noktacık. Her kumulun ardına aynı umutla bakıp bir yerden birçok defa geçen, tek düzelikte nefes alan o tek canlıyı ele geçirmek için çöle saçılan anaların, babaların, komşuların, kardeşlerin aranıp çırpınışları geldi gözümün önüne. Yusuf kuru kuyuya düşmüş ama Yakup kör olmamıştı henüz. Heryerde olabiirdi o kayıp can. Burada bulunabileceği gibi orada da. Kulaklar aynı motör gürültüsünü bekleyerek yalnız sessizliği dinlemiş olurlar. Diyelim bir köy halkı ya da düşen enkazı arayan bir uçak filosu. İnsan bakışı heryerde arayacaktır insanı; çöl, canla, merakla, bakışla, izle, umutla gözlenecekti. «Kayıp bir çocuk çölü doldurur.»

Şimdi boş ve dağınık öğretmen odasından sokağa taşan o ardına bakmaz kalabalığı görüyorum. Bahçe yırtılmış kitap sayfalarıyla kirli. Birkaç vazoluk korku ve teşekkür çiçeği ve rakamlarla, numaralarla dolu yıpranmış not defterleri; 942, beş; 1777, üç. Oh, çözülmüş, bitmiş bütün sorunlar. Nice göz nuru ödev defterlerinde bakışsız imzalar, nice ülküyle iştahın karşısında kırık sayılar. Herkes yorgun, küskün, bezgin.. Aranmaz artık hiç bir şey; Yargı bitti. Kayıp bir çocuk çölü doldurur : Sevgiyle, umutla, eylemle.. Burda kaç bin çocuk kayıp; yalnız ölü notların defterlerinde.

o

Sosyalizmin Türkiye'deki Hukuki Dayanakları

II

Nebil Varuy

9 Temmuz Anayasası, bir tepki anayasasıdır. Temel niteliği, özellikle «Demokrat Parti Devri» denilen 1950-60 dönemine karşı bir tepkiyi yansıtmasıdır. Siyasal kurumlar açısından Anayasanın bu niteliği gözle görülür. Yeni Anayasa, 1924 Anayasasının kuvvetler birliğine dayanan siyasal kurumlarına karşın, kuvvetler ayrılığı sistemini getirmiştir. Diğer yönden «iktisadî ve sosyal bir kalkınmayı tahakkuk ettirme zorunda bulunan» Anayasa, 1950-60 döneminin kapitalist kalkınma yöntemine karşı, kapitalist olmıyan kalkınma yolunu seçmiştir. Geçen yazıda, Anayasanın sosyalist bir partiye siyasî iktidarı ele alma olanağını verdiğini gördük. Ve sosyalist bir partinin dünya görüşünü onaylayıp, onaylamadığını sorduk. Anayasanın bir tepki anayasası niteliği taşıması, bu sorunun karşılığıdır. Türkiyede egemen sınıfların, sosyal bir takım haklar tanıyarak, emekçi yığınların gittikce artan isteklerini kanalize etme düşüncesi yanında, Anayasanın egemen sınıfların sözcüleri tarafından yapıldığı halde kendi sınıf çıkarları ile çelişen hükümler taşımasının gerçek nedeni budur. Anayasanın yapımına önemli katkıda bulunan ara tabakaların da, 1950-60 dönemine karşı yoğun bir öfkeyi içlerinde taşıdıkları unutulmamalıdır.

Anayasa, kapitalist olmıyan kalkınma yolunu 41. maddesinde belirler : «İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı

demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla millî tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak devletin ödevidir.»

Şüphesiz bu hüküm, yalnız başına değil, Anayasada mülkiyet ilişkilerinin değişimini ön gören maddeler varsa, tutarlı olur. Kapitalist olmıyan kalkınma yöntemi ancak, mülkiyet ilişkilerinde yapılacak değişikliklerle orantılı olarak gerçekleşebilir. Anayasa kurallarını kendi dünya görüşüne göre uygulayacak sınıf da, işçi sınıfı ve emekçi halk ise, mutlaka mülkiyet düzeninde bir değişiklik söz konusudur. Öncelikle mülkiyet hakkının Anayasadaki genel tanımlanması, sosyalist iktidara bu değişim olanağını açıkca vermektedir. Sosyalist düzende herkes mülkiyet hakkına sahiptir. Ne var ki, bu hakkın kullanılmasını yorumlarken sosyalist iktidar, Türk halkına oyunu isterken vâdettiği programını uygulayacaktır. Muhalefette iken, kurulu düzende, belli kesimlerdeki mülkiyet hakkının kullanılmasını toplum zararına görmekte idi; iktidara geldiğinde elbette mülkiyet düzeninde değişiklik yapacaktır. Ve zaten mecburdur da. Zira «mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.»

Bellidir ki, miras hakkı mülkiyet hakkından ayrı düşünülemez. Anayasa düzeninde iktidarı ele geçiren ve sürdüren sosyalist çoğunluğun miras hakkındaki tavrı ne olacaktır? Bu sorunun karşılığı bellidir : Sosyalist düzende herkes miras hakkına sahiptir. Ancak miras hakkının bugün de var olan sınırı, modern aile kavramı ile orantılı olarak daraltılacaktır. Bu sınırın biçim ve özünü sosyalist iktidar tesbit edecektir. Kaldı ki, sosyalist bir dünya görüşünden hareket edilmeden de, miras hakkının kısıtlanması eğilimi gittikçe yoğunlaşarak bütün dünyada savunulmaktadır.

Gerçekten «Anayasamızın söz konusu hükümlerine kaynak teşkil eden Alman hukukunda da, hangi hısımların kanunî mirascılığına engel olunduğu vakit, Alman Anayasasının madde 19/11 anlamında miras hakkının özüne dokunulmuş sayılacağı tartışılmıştır. Boehmer'e göre, Alman Medeni Kanununda mahfuz hisseli sayılan füru, ana-baba ve eş dışında mirascıların kanunî miras hakları, Anayasanın koruduğu miras hakkının özüne dokunulmuş olmadan bir kanunla kaldırılabilir.»

Mülkiyet hakkı, özellikle toprak mülkiyeti konusunda, Anayasada, daha anlaşılır bir sınırlandırmaya uğramıştır : «Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçlarla, değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterebilir.»

Değil sosyalist bir iktidar, hiç olmassa modern anlamda burjuva bir iktidar dahi, toprak mülkiyetine yükümler koymakla görevlidir. Bir memleketin toprağı, o ulus saldırgan olmadıkca sınırlı olduğuna göre, topraksız ya da az topraklı köylüye toprak sağlamak, öncelikle verimli büyük toprak mülkiyetinin daraltılması ile mümkündür. Çok belli ki, Anayasa toprak mülkiyeti düzeninde bir değişikliği ön görmektedir. Bu değişikliğin gerçek bir değişim haline gelebilmesi olanağını ise, ancak sosyalist bir iktidar sağlar. Sosyalist bir parti, toprak ağalığı düzenine karşı çıkarken, meseleyi sadece ekonomik alanda değerlendirmez. Belki de daha önemli etken politikadır. Burada söz konusu olan, toprak ağalarının asırlık ideolojik hakimiyetlerini kırmak, emekçi halkın oyunun ağanın gösterdiği doğrultuya gitmesini önlemektir. Ağaların köydeki emekçiler üzerindeki bu eğemenliği, giderek rejimi de kendi çıkarları adına etkilemektedir.

Köylünün uyanması ve kendi oyuna sahip çıkmasını güçleştiren toprak ağalığı düzeni, demokratik hayatı köstcklemektedir. Ne var ki, bir yandan Türkiyede var olan kapalı köy ekonomisinin dağılması eğilimi, diğer yandan ağaların köydeki emekçiler üzerindeki bu baskısı, köylülerin ağalık düzenine demokratik baş kaldırmasına da sebep olmaktadır.

Anayasanın toprak mülkiyeti gibi, diğer mülkiyet ilişkilerinin değişimini de temellendiren maddeleri kamulaştırma ve millileştirme maddeleridir. Mümtaz Soysal «Kurucu Mecliste gürültü, taksitle kamulaştırma ve millileştirme maddelerinde koptu» diye yazıyordu. «Genel Kurulda toprak ve ticaret burjuvazisini temsil edenler, Komisyonca hazırlanan tasarıyı 10 Mart 1961 günü ellerine aldıkları zaman, hemen gözlerine çarpan şey, taksitle kamulaştırma ve millileştirme ile ilgili 38. madde oldu. Çalışma, sosyal güvenlik, planlama sözleri, gözlerdeki heyulâyı daha da büyüttü.»

Hakim sınıfların bilinçli politikacıları tehlikeyi sezmişlerdi. Kendi sınıflarının çıkarlarını var güçleri ile savundular. Özel teşebbüs ideologlarının cansiperane gayretlerine rağmen Kamulaştırma ve Devletleştirme maddeleri, Anayasada bugünkü biçimini aldı. Anayasanın yapıldığı tepki dönemi niteliği ağır basmıştı.

Burada bir ayırım yapmak gerekiyor : Anayasada yer alan Kamulaştırma ve Devletleştirme müesseselerini birbirinden ayırmak gerek. Aslında Kamulaştırma, mülkiyet hakkının bir sınırlandırma biçimi olduğu halde, Anayasadaki şekli ile bir yenilik getirmiyordu. Hattâ aksi de söylenebilir. Zira 1924 Anayasası toprak ve ormanların kamulaştırma karşılığının ödenişini, özel kanuna bırakmıştır. Bu durumda kanun, kamulaştırma bedelinin ödeme süresini on yıldan daha uzun tutabilirdi. Halbuki bu gün, kamulaştır-

ma bedelinin ödenme süresi on yılı aşamaz. Zaten kamulaştırma bu gün artık, bütün dünya ülkelerinde geçerli bir hukuk kuralıdır ve bundan öteye de daha geniş bir anlam taşımaz.

9 Temmuz Anayasası, asıl Devletleştirme müessesesi ile, mülkiyet hakkının (sosyalistce) bir sınırlandırma biçimini getirmiştir : «Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde ödenmek şartı ile devletleştirilebilir.» (Anayasa Madde 39.) İşte bu maddedir ki, sosyalist iktidara programını gerçekleştirebileceği somut aracı vermektedir. Öyle ki, bu maddenin kullanılmasının gerekçesi, maddenin kendi gerekçesidir de : «Fertlerin mesleklerini seçme hürriyetine ve iktisadî alanda faaliyette bulunabilme haklarına sahip olmaları, toplum için hayatî önemi olan meslek kollarının belli şartlar altında sosyalleştirilmesine ve belli teşebbüslerin millileştirilmesine engel olamaz.»

Sosyalist iktidar, bugün de olduğu gibi ve fazla bir itiraza uğramadan bir takım teşebbüsleri kendi yapacaktır. Ya da özel teşebbüs elinde olan bir takım ekonomi dallarını devletleştirecektir. Meselenin dönüm noktası, devletleştirilecek özel teşebbüsün kamu hizmeti niteliğinde toplanmaktadır. Bir hizmetin bu niteliği, siyasî bir seçim meseledidir. Nitekim Türkiye İşçi Partisi dayandığı dünya görüşü ile bağımlı olarak, iktidara geldiğinde kilit sanayi, dış ticaret, banka ve sigortaları devletleştirecektir. T. İ. Partisi politik seçimini bu yolda yapmakta ve bu hizmetlerin kamu niteliğinde olduğunu önermektedir. Cumhuriyet Halk Partisi içindeki 76'ların Genel Başkanlarına verdikleri muhtıradan öğreniyoruz ki : «Ortanın solunu kendi anlayışlarına göre bayrak yapmış bulunanlar CHP nin devletciliğini bütün ekonomi alanlarına geniş ölçüde teşmil etmek meylini gös-

termektedir, (Dış Ticaret, ithalât, ihracat, bankacılık ve sigortacılık gibi).» Zaten CHP Genel Sekreteri Ecevit kitabında «Bankacılık, sigortacılık ve ticaret özel çıkarlardan çok toplum yararına işler duruma getirilmelidir» derken bulanık da olsa bu hizmetlerin kamu niteliğini kabullenmek durumundadır. Zira Anayasada, bu yorumun dışında sözü geçen hizmetlerin, toplum yararına işler duruma getirilmeleri olanağı yoktur. Birlik Partisi de programına açıkca «dış ticaretin (ithalat ve ihracatın), bankacılığın ve sigortacılığın devletleştirilmesine taraftarız» demektedir. Birlik Partisi Programı Madde 13/d.

Buyrun Bakalım... Burjuvazinin akıllı kesimi bankacılığı, sigortacılığı ve ticareti amme hizmeti sayıyor. Ve mantıkî sonucu olarak devletleştiriyor. Yüzyıllardır ezilen, hor görülen bir kitlenin duygularını, emperyalist-kapitalist büyük bir oyunun içine sokan bir takım kişilerin hakim olduğu ve kısa vadede başarı gösterme şansına sahip Birlik Partisi dış ticaretin, bankacılığın ve sigortacılığın devletleştirilmesine taraftarız diyor. Yurdumuzun tek sosyalist örgütü, Türkiye İşçi Partisi, iktidara geldiğinde elbette kilit sanayii, dış ticareti, banka ve sigortacılığı devletleştirecek.

Görünürdeki bu çelişiyi çözmek için Anayasanın 18. maddesini hatırlamakta yarar var. Anayasa diyor ki, «Herkez, dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, (...) sosyal, iktisadî ve tarımsal gelişmeyi gerçekleştirme zorunluğuyla ve kanunla sınırlanabilir.» Burjuva devriminin getirdiği, kendi gelişme kanunları ile uyarlı klasik hak ve hürriyetlerin en belirgin bir örneği olan yerleşme hürriyetini Anayasanın sınırlandırdığı görülüyor. Bu sınırlandırma bir yandan, kapitalist olmıyan kalkınma yoluna özgü aracı getirirken, diğer yandan Anayasanın sosyalizme açık niteliğini belirlemektedir. Yalnız bu sınırlama, iktidardaki

parti emekçi halka karşı bir parti ise, böylesine bir iktidarın çok hoşlanacağı ve emekçiler aleyhine dönüştürebileceği bir hüküm olarak kullanılabilinir.

Bu örnekten giderek, aynı kurumların (örneğin dış ticaret, bankacılık, sigortacılık) devletleştirilmesini savundukları halde çeşitli partilerin halkın yararından uzaklara düşecekleri görülür. Demek oluyor ki, Anayasanın sosyalizme açık niteliği, ancak iktidardaki parti, sosyalist bir parti olduğu zaman gerçek anlamına kavuşabilecektir.

o

BİZE YOLLANAN ESERLER

- o MÜFETTİŞLER MÜFETTİŞİ (Roman) : Orhan Kemal. Varlık Yayınları : 1200, İstanbul 1966, 368 sayfa, 6 lira.
- o YENİ DÜNYA (Hikâyeler) : Sabahattin Ali. Bütün Eserleri : 8. Varlık Yayınları, İstanbul 1966, İkinci Basılış. 206 sayfa, 6 lira.
- o ESKİ AKDENİZ ve YAKIN DOĞU UYGARLIKLARI : Gabriel - Leroux. Georges Contenau. Çeviren : Nihal Önol. Varlık Yayınları : 1201. İstanbul 1966, 325 sayfa, 5 lira.
- o KİRA KİRALİNA (Roman) : Panait İstrati. Çeviren : Yaşar Nabi. 4. Basılış, İstanbul 1966 156 sayfa, 4 lira.
- o KÜÇÜK KADINLAR : Louisa A. Alcott. Çeviren : Gülçin Yücel. Varlık Büyük Çocuk Kitapları : 22, İstanbul 1966, 2 lira.
- o AYNALAR DÜNYASI (Alis'in Başka Serüvenleri) : Lewis Carroll. Kısaltarak çeviren : M. Z. Gülsoy. 2. Basılış. Varlık Çocuk Klâsikleri : 44, İstanbul 1966. 1 lira.

Vietnam Nerede

Lawrence Ferlinghetti

Aynı zamanda Albay Cornpone olarak tanınan cumhurbaşkanı çiftliğindeyken boş bir askere çağırı kâğıdı çıkardı cebinden ve boş yerleri doldurmaya başladı çağrılanların adlarıyla ve albay Cornpone kâğıdın dibindeki birliklerin nereye gönderileceğinin yazılacağı boş kısma gelince o ünlü ifadesiyle uzaklara baktı ve uzandı ve dünya küresini çevirmeye başladı ve gözleri dünyanın dönen yüzünü araştırdı ve uzun bir süre sonra ruhum kabarıyor dedi bunun üzerine ona kabartma dünya haritası getirdiler ve o baktı uzun zaman dünyaya ve sağolun beyler dedi şimdi herşeyi açıkca görüyorum evet gerçekten herşey açıkca belirmiş bulunuyor şimdi ve okyanusları geri giderken ve batı uygarlığını batıya doğru dünya çevresinde ilerlerken görebiliyorum ve New Frontier şimdi doğrusu hiç sınır tanımıyor ve oralarda Vietnamlılar hapı yutmuşlar ama gene de bütün bu çinliler hapı yutmadıklarını sanıyorlar ve uygarlığın batıya yürüyüşünü geriye çevirebileceklerini ve aslında küremizin doğal olarak batıya dönüşünü geri döndüreceklerini sanıyorlar ama beyler bu savaş oyunu değildir ve bu gerçek bir şeydir beyler ve biliyorum doğrusu kesin olarak nerede olduğunu bu Vietnamın beyler ve halkımın bu Vietnamın nerede olduğunu kesin olarak bilmesini istiyorum bir yumurta kafalı ya da başka biri sizi sıkıştırırsa diye ve tam o sırada Lady Bird koşarak geldi ve albay Cornpone odaya girerek ona dünya gerçekten batıya doğru dönüyor değil mi diye fısladı ve çoğu kez olduğu şekilde Lady Bird ondan daha

akıllı olduğu için ona fısıldıyarak Vietnamın bir yer olmadığını ancak bir ruhsal durum olduğunu söyledi ve albay Cornpone yüzüne gene o eski ifadeyi verdi taşlığa geri çıkarak uzun süre sallanan sandalyesinde sallandı ve dediki Beyler ben aileme bağlı bir adamım ve bu bir gerçektir ve ben burada son ve tüm kurtuluşunu emrediyorum Vietanlamın yani Vietnamın çünkü dertlerin temelleri nerede topraksız baskı altında kalmış ve fırsatların geçiti önünde durarak aşağılanmış Frontier'i aşamıyarak benim önümde bir düşler ülkesi gibi duran büyük bir topluma giremiyenler varsa orada bulunmaktadır ve beyler işte gidiyoruz bağlayın kemerlerinizi biz güçlü özgür ve birleşmiş durumdayız yapamıyacağımız bir şey yoktur ve beyler gösteriyim size bu küre üzerinde hepimizin nereye gideceğini ve onun nerede olduğunu çünkü beyler her ne kadar Birleşik Devletler dışına hiçbir zaman çıkmadığım söylense de Vietanlama yani Vietnama buradan nasıl gidileceğini biliyorum ve her ne kadar bir an bile dünyayı düzgün dönüşünden alıkoymak istemiyorsak da onu Vietlanımın yani Vietnamın üzerine parmağını basarak yeterli şekilde yavaşlatmak istiyorum ve albay Cornpone dünyayı azıcık yavaşlatmak için elini koydu ama bu dünya azıcık olsun yavaşlamıyacaktı ve dönüşünü hiç durdurmıyacaktı ve Texas ve Vietnam birlikte döndüler daha hızlı ve daha hızlı ve daha hızlı albay Cornpone'ının eli altından kayarak çünkü dünyanın yüzü birdenbire yeni ve eski sınırları aşan bir garip kırmızı sıvı ile daha kaygan daha kaygan oluvermişti ve bu dünya önceden çizilmiş yönünde daha hızlı daha hızlı dönmeye devam etti dönmeye dönmeye dönmeye dönmeye.

(Türkçesi : Sezer Duru)

Gorki Anlatıyor

Bu kitap, Oliez'de yaşadığım zaman tuttuğum gelişigüzel notlardır. Bu sıra, Tolstoy önceleri çok hasta, sonra iyileşmiş olarak Gaspra'da yaşıyordu. Bu notlar, her çeşit kâğıt parçası üzerine savrukça karalanmış, bir kısmı kaybolup, sonradan bulunmuş yazılardan derlenmiştir. Kitabın sonunda, Tolstoy'un Yannaya Polyana'dan (1) ayrılışının ve ölmünün etkisi altında kalarak yazdığım yarım kalmış mektubum var. Mektubu yazdığım gibi bıraktım ve tek bir yerini değiştirmeden olduğu gibi veriyorum. Onu bitiremedim. Çünkü gerçekten bitiremezdim.

NOTLAR

1

Tanrı kavramı, onun düşünce biçimini herhangi bir düşünceden daha çok tedirgin ederdi. Kimi zaman bu kavramı bir düşünce gibi değil, etkisi altında kaldığı, ezildiği kutsal bir güç olarak görür ve ona karşı gergin bir direnme gösterirdi. Tanrı üstüne gerçekten çok konuşmaz. Ama çoğu zaman bu kavramı, bütün bir genişlik, bütün bir derinlik olarak düşünür. Bunu, bir yaşlılık belirtisi ya da ölümün kapıyı çalmak üzere olduğunu sezen bir insanın, yalın bir davranışı gibi görmek istemem. Bu durum, duygulu ve yaratıcı bir insan olmanın gururundan geliyor. Bence, Tolstoy kendine haksızlık ettiği ve bu haksızlık duygusunun etkisi altında kaldığı için ve bundan bir çeşit utanma duyarak kendini

---

1) Tolstoy'un çiftliği

streptececusé bıraktı. Eğer o, bir doğa bilgini olsaydı, hiç kuşkusuz, parlak varsayımlar yaratan, yeni buluşlar ortaya koyan bir insan olurdu.

2

Onun, elleri çok çirkin, şişkin damarlarla bozulmuş ama şaşılacak kadar anlamlı ve yaratıcı bir güçle dolu. Belki, Leonardo da Vinci'nin elleri de böyleydi. Bu eller herşey yapabilir. Konuşurken parmaklarını oynatır, çok önemli bir söz söylerken onları önce bir araya getirir sonra birden açardı. O, sanki bir tanrı gibidir. Bir Seba tanrısı ya da bir Olimpos tanrısı değil ama bir Rus tanrısıdır. Bir ıhlamur ağacının sarı yaprakları altında, akça ağaçtan yapılmış bir tahta oturan Tolstoy, görkemli bir tanrı değilse bile, diğer bütün tanrılardan çok daha güçlüdür.

3

Onun, Sulerzhitky'ye karşı bir kadın şefkati, Çekhov'a karşı bir baba sevgisi var. Bu, Tolstoy'un, yaratıcı gururunun dışa dönük duygunluğudur. Suler'e, daha çok, duygusal bir yanıklık, eksilmiyen bir ilgi, hiç bıkmamış gibi görünen, büyülenmiş bir hayranlık duyar. Bunda, bu karışık durumda, yaşlı bir kızın papağanına, kendisine, köpeğine olan sevgisi gibi, belki biraz saçma, şeyler bulunabilir. Onun için Suler, çok uzak bir yerden bilinmiyen bir ülkeden gelen, özgür bir kuş gibidir. İnanın, Suler gibi yüz kişi bir araya gelsin, bir taşra kasabasının, iç ve dış dünyasını, havasını, özünü değiştirebilir. Belki ortalığı darmadağın edecekler, belki ruhu hareketli kılacaklar, ama atak bir dahi için tutkuyla dolu olacaklar.

Suler'i sevmek kolay ve hoş birşey. Ben, kadınların bu hoş, bu tatlı adamı nasıl umursamadıklarını görünce şaştım

doğrusu. Ve kızdım onlara. Belki bu umursamazlığın altına gizlenmiş bir sakınma var, bilmiyorum. Suler'e hiç güven olmaz. Yarın ne yapar, ne eder, belli olmaz. Belki bir yere bomba atacak. Ya da şarkı söyliyenlerin korosuna katılacak. Kendine üç dönem yetecek enerji taşır. O, yaşama sevinciyle dolu, yaşamayı çılgın gibi seven biri. Kızgın bir demir gibi terlerken, yana yöreye kıvılcım saçar.

Bir keresinde Tolstoy Suler'e çok kızdı. Azarladı.

Suler, bir anarşist olarak, bireyin özgürlüğü konusunda sıkı tartışmalara girmeyi çok severdi. Bu tartışmalarda Tolstoy onunla alay ederdi.

Bir gün Suler, Kropotkin'in yazılarından birini eline geçirmiş ve tartışmağa hazır bir durumda okumağa başladı. Kışkırtıcı bir hava. Suler anarşizmin özelliklerinden, etki alanından söz ediyor.

Tolstoy kızarak :

«Oh, kes artık Lyovushka, bıktım artık bu sözlerden. Bir kelimeyi durmadan tekrarlıyan bir papağan gibisin. Özgürlük... Özgürlük. Peki, bu özgürlük gerçekten ne demektır? Diyelim ki, düşündüğün özgürlüğü elde ettin, bunun sonucu ne olacak? Bunu felsefe açısından ortaya koyarsak şu çıkar; sonsuz bir boşluk. Belki sen, ömrü boyunca, hiçbir şeyi olmıyan bir özgürlük dilencisi olacaksın. Sen kendi düşüncene göre, uygun bir durumda özgürsen, peki seni yaşamağa, insana bağlıyan ne olacak? Bak, şu gördüğün kuş özgür. Ama hiç olmazsa bir yuva kuruyor. Sen bir yuva kurmak istemiyeceksin. Bulduğun yerde, hangi durumda olursa olsun, bir erkek kedi gibi, cinsel isteğini doyuracaksın. Bir an için, gerçeğe yakın olarak düşünürsen, görecek ve duyacaksın ki, tam anlamıyla özgürlük sonsuzluk, bir boşluk, bir şekilsizliktir.»

Kızarak ve kaşlarını çatarak bir an durdu. Ve tekrar, kibarca, sözlerine başladı :

«İsa ve Buda özgürdü. İkisi birden, dünyanın bütün günahlarını kendilerinin saydılar. Ve bunu bir ödev edindiler. Yürekten, istiyerek dünyanın ceza evine girdiler. Hiç kimse bunlardan daha ileri düşünüp, daha ileri gidemedi. Gidemezdi. Ama hiç kimse. Sen ve ben, biz ne yaptık? Biz herkese karşı olan, görev ve sorumluluğumuz içinde özgürlük arıyoruz. Bizi biz yapan; bizi insan kılan, bu görev ve zorunluluk duygusu değil mi? Bu duygudan kaçacağız. Ve hayvanlar gibi yaşıyacağız.»

Güldü.

«Biz şimdi, nasıl açık, mert yaşanacağını tartışıyoruz. Bundan çok şey çıkmaz. Hiçbir şey çıkmaz. Bak, benimle kızgın, hırçın ve mosmor olana kadar tartışıyorsun. Eğer, kendini gerçekten özgür sayıyorsan, bana yüklen, bana çullan. Hepsi bu kadar bay Suler.»

Biraz durdu. Sonra.

«Özgürlük. Bu her kişinin ve her şeyin benimle aynı düşüncede olduğunu ortaya koymak, ama o zaman ben, gerçek ben olmıyacağım. Çünkü biz, ancak çatışma ve karşıkoymayla kendimizin, kendi varlığımızın bilincindeyiz.»

4

Goldenweiser Chopin'den çaldı. Parça koca adamı uyardı. Ve Tolstoy, uyarmanın düşünceye dönüşümünü bir masal gibi anlatmağa başladı.

Küçük bir Alman Prensi şöyle demiş :

«İnsanların kulunuz ya da köleniz olmalarını istiyorsanız çok, ama çok beste yapmalısınız. Bu, tam bir düşünce, eksiksiz bir gözlem. Müzik, bana kalırsa, insan aklını körleştiriyor. Onu işlemez yapıyor. Bunu, bağnaz bir katolik ka-

dar kimse anlıyamaz. Bizim kilise babalarımız, papaz efendilerimiz, nedense, kendilerini Mendelsshon'la bir türlü uzlaştıramıyorlar. Tula'lı bir papaz, babası bir musevi tanrısı, annesi öz be öz bir musevi kadını olmasına rağmen, İsa'nın Yahudi olmadığında inat eder. Bu direnmesi yetmezmiş gibi, bunu kanıtlamağa çalışır.»

Tolstoy bu gerçeği kabul ediyordu. Ama yine de «Olamaz» dedi. Fakat ben, hemen arkasından, niçin, neden, nasıl diye sormağa başlayınca baba Tolstoy omuzlarını silkti, «Bu benim için bir giz» dedi.

(Çevirenler : Nuran Aksar - Nurer Uğurlu)

o

BİZE GELEN ESERLER

- o KIRMIZI TAKKELİ KIZ (Fransız Masalları) : Derleyip Çeviren : Tahsin Yücel. Resimliyen : İbrahim Ersaraç. Varlık Çocuk Klâsikleri : 54. İstanbul 1966, 1 lira.
- o EKMEK VE ÖZGÜRLÜK (Denemeler) : Mahmut Yağmur, Ankara 1965, 78 sayfa 3 lira.
- o BATI YAKASI (Şiirler) : Rıza Apak, İstanbul 1966, 2 lira.
- o GADA (Şiirler) : Hazıf Zeyrek, Sivas 1966, 3 lira.
- o BİZ İNSAN DEĞİL MİYİZ (Roman) : Mesut Tutkun, İstanbul 1966, 160 Sayfa, 5 lira.
- o NARLI KAHVEDE DELİ DİVANE (Şiirler) : Sıtkı Yırcalı, Yer Yayınları, İstanbul 1966, 5 lira.
- o BATI'ya KALKAN TREN (Gezi Notları) : Sıtkı Yırcalı, 10 lira.

Anadolu Türkçesi
IV

İsmet Zeki Eyüboğlu

Biber, köprü, tanrı, metelik, kıble, minnacık, kanun, para, darı, sofu, sofra, sofa, kalamış, tekne, kodaman, kemer, kamara, tabla, plâka.

Biber sözü Anadolu Türkçesine Lâtinceden geçmiştir. Lâtinler *bibere piper,* Grekler *peperi* Almanlar *pfeiffer* Acemler *fülfül* derler.

Köprü sözü de dilimize Grekçeden geçmiş. Grekler buna *gephura, gephuri* diyorlardı. Asya Türk dillerine Grekçeden geçmiş olsa gerek. Nitekim Çağataycısı *köfrük, köprük,* Kazan Türklerince de *köpür* denmektedir. *Tanrı* sözünün kaynağı Sumerce *dıngır* sözüdür. Asya Türkçesinde *tıngır, tengri, tangara tengere, tungri, tangrı, ture,* gibi karşılıkları vardır. Anadolu Türkçesinde *ng* sesi yalnız *n* olarak okunur, *g* düşer, *göngül, köngül,* sözünün bir *g* düşmesi sonunda *gönül, könül* oluşu gibi *dıngır* sözü de değişerek *tangrı,* tanrı biçimine girmiştir. Sumerce *dıngır* gök tanrısı demektir. Eski Türkler de göğe tapardı. Demek ki din de Sumerlerden geçmiştir Asyaya. Hitit dilinde de bu *dıngır* sözü Tanrı anlamında kullanılıyordu.

Metelik sözü de Lâtinceden gelmedir. Ufak para karşılığı kullandığımız bu sözün kökü Lâtince *metallum* dur. Grekçesi *metallon*dur. Maden ocağı anlamına geliyor. Demir, bakır gibi nesnelerden yapılan paralara verilen *metelik* adı bu

iki ilkçağ sözünden türemiş, Batı dillerine geçmiş, Anadolu Türkçesine girmiştir. İlkçağ kaynaklı olan bu sözün Fransızca *métallique*'den dilimize geçtiği de düşünülebilir. *Kıble* sözünün üzerinde epey tartışmak gerek. Bunun Arapça olduğunu söyleyenler varsa da doğru değildir. Arap dilinde ilk, önce anlamına gelen *kabl* sözü bir ad değil sıfattır. *Kıble* ise bir inanç düzeninin özünde yer almıştır. *Kıble* sözünün kaynağı kuşkusuz söylemek gerekirse *kybele*dir.. *kybele* (cybele) bir eski Anadolu, Bergama Tanrıcasıdır. Tanrıların anasıdır. Eski Anadolu uluslarında, Hititlerde bunun karşılığı *kubaba, kababa* biçimindedir. İbrani dininde *kabala, kabal* denen Tanrının atası da bizim eski Anadoluda yaşamış olan *kybele* (cybele) dir. *Kybele* bir kara taşla yansıtılır, bütün Tanrılara tapanlar yüzlerini ona dönerlerdi. Lâtin ülkesine İ. Ö. ikinci yüzyılın başında Pön savaşları sırasında geçmiştir. Araplara da lâtinlerden, ya da o yolla, onlardan sonra geçmiş olabilir. Kâbe'nin kuruluşuna bakılırsa, bu inanç çok sonra ortaya çıkmıştır. İbrani-Arab inançları arasında görülen kaynak birliği göz önünde tutulursa Kıblenin nereden geldiği, ya da gelmesi gerektiği daha kolayca anlaşılır. Gerçek olan *kıble* sözünün *kybele* sözünden türediğidir. *Kıble* inancının özü ile *kybele* arasında görülen tıpkılık, kuruluş niteliği durumun ileri sürdüğümüz biçimde olması gerektiğini göstermektedir. Arapçadan türemiş olaydı öteki din kavramları gibi daha başka türetimleri de yapılırdı. Oysa kıble sözü Arap dilinde tek olarak durmaktadır. Bir soydaşı daha yoktur.

Minnacık sözü dilimizde daha çok küçük, küçücük, ufacık karşılığı olarak kullanılıyor. Bu söz de Lâtince küçük, ufak anlamına gelen *minus* sözünden türemiş, dilimize *minicik, minik, minnoş, minnacık* olarak geçmiştir.

Arapça sandığımız kanun sözü Grekçe *Erganon, orga-*

nun sözünden türemiş, Arapçaya geçmiştir. Arap diline İskenderiye okulu yoluyla, Yeni Eflâtuncu düşüncenin yayılışı ile geçmiş olsa gerek. Arap dilinin kurallarına göre açıklanamıyor. Sözün başında görülen *er* ön-eki düşmüş *ganon* bölümü *kanun* biçimine girmiştir. *Nomos* sözünün *nâmus* kılığına girip *nevamis* biçiminde çoğullaşması gibi *kanun* da *kavanin* olmuştur..

Gelelim *para* sözüne. Bunun Farsça *pare, parçe* ile ilgisi ancak aradaki benzerlik dolayısıyledir. Bu söz de Grekçedir. Grek dilinde *para* insanın yanında bulunan, yanda taşınan, yanında olan demektir. Dilimizdeki *para* sözü de insanın yanında bulundurduğu, bulundurma gereğinde kaldığı nesne anlamına gelir. Ufak, küçük anlamına gelen Farsça *pare, parçe* ile ilgisi olmasa gerek. Nitekim *para* ile dilimizde ufak değil binlikler, yüzlükler gibi milyonlar da anlaşılmakta, anlatılmaktadır. Farsça *pare*'den türetilen *paralamak, parçalamak* sözünün *para* ile ilgisi yoktur pek, olmasa da pek uygun düşmüyor.

Darı sözünün Kaşgarlının ünlü sözlüğündeki karşılığı tarıdır. Buğday demekmiş. Oysa Asya Türkçesinde buğday anlamına gelen *puday,* yügür gibi sözler vardır. *Darı*nın anası Hitit dilinde *fidan, ağaç, yerden biten nesne* anlamına gelen taru olsa gerek. Hititlerde buğday oldukça eski bir besindir. *Tarı, darı* sözlerini kullanan Türkler ise Hititlere yakın bölgelerde yaşayanlardır çokluk. Anadolu Türkçesi ile ilgili söz köklerinin daha çok Batıdan Doğuya doğru bir yayılış sonunda türediği göz önünde tutulursa durum daha kolay anlaşılır.

Sofu sözünün de Grekçe *sophos* (Bilgelik, Hikmet) ten geldiğini söylersek şaşan olmasın. Bu sözle ilgili inançların, deyimlerin Arap-Acem inançları ile bağlantısı yoktur. Birtakım aydınlar *sofuyu* Arabça *yün* anlamına gelen *suvf* sö-

zünden türetmek istiyorlarsa da doğru değildir. Arap dil kurallarına göre *suvf* sözünden türeyene *sofu,* sofi değil *suvfi* denir. Nitekim bugün de öyle söylüyor, öyle konuşuyorlar. Arabça *suvfi* sözünün anlamı *yüne bürünmüş* demektir. *Sofu* ise belli bir inanç içinde bulunan kimseye denir. Genel olarak bu inanç da dinin koyduğu kuralların dışında kalan bir inançtır. Anadoludaki sofulara, onların inançlarına bakın, onları inceleyin *sofunun* Grekçe *sophostan* geldiğini daha kolay anlarsınız. Sofu Anadolu Türkçesinde bir bakıma Yeni Eflâtuncu görüşü benimsemiş, az çok onun ardından giden bilge kimselere verilen bir adtır. *Sofa* da gene *Sophos* sözünden geliyor. Bilgeliğin öğretildiği kapalı yerlere, yabancıların toplanıp konuştuğu üstü örtülü yerlere *sofa* deniyor. Evlerimizdeki *sofa*ların ne işe yaradığını, daha çok kimlerin oralarda toplandığını düşünürsek durum daha açıkça anlaşılır. *Sofa* konukların, eve gelen yabancıların oturtulduğu, ağırlandığı yerlere denir. *Softa* sözü de gene *sophos*la ilgili olan *sophist* sözlerinden türemiştir. Arablar *sophist* karşılığı *sopihtai* sözünü, biz de *softalık* deyimini kullanıyoruz. Kökleri birdir..

Kalamış dediğimiz yörenin adı da Lâtince *saz, kamış* anlamına gelen *calamus* sözünden geliyor. Bu bilge çok eskiden sazlıkmış. Grekler buna *kalamon* diyordu. Belki Lâtin diline Grekçeden geçmiştir. Lâtin dilinde *kamış* sözünün karşılığı *harundo*'dur.

Anadoluda çamaşır yıkamak için kullanılan, çokluk ağaçtan oyularak, ya da tahtadan yapılan *tekne* sözü de dilimize Grekçeden geçmiştir. Grek dilinde *texne* olarak yazılan bu söz *sanat,* şimdi kullandığımız *teknik* anlamlarına geliyordu. Bu söz zamanla bir çok değişik anlamlar kazanmıştır. Öyleki bugün *endüstri* karşılığı olarak da kullanılıyor.

İri kıyım kimselere verilen *kodaman* adı da İ. Ö. dör-

düncü yüzyılda yaşayan İran kıralı III. Dârâ'nın Grekçe adı olan *Darius Kodaman (Darius Kodaimannus)*dan geliyor. Türkçede bulunan bütün *man, men* ekleri başka dillerden geçmiştir. Gerçi birtakım Türk dili bilginleri (özellikle Besim Atalay) Türkçede, *men, man* eklerinin bulunduğunu söylüyorsa da bu görüş Türkçenin (Asya Türkçesinin) yapısına uygun değildir. Türk diline sonradan gelmiş birer ek olmaktan öteye geçemez.

Sık sık kullandığımız *kemer* sözü de dilimize ya Lâtinceden, ya da Grekçeden geçmiştir. Lâtince *camur* eğri, iç yana kıvrılmış, *camera, camara* ise kubbe, kemerli tavan, kemer demektir. Grekler buna *xamara* diyordu. Anadoluda kubbe, kemerli yapı Divan yazınında *kuşak, bele bağlanan bağ* anlamına gelen, Farsçada da kullanılan *kemer* sözünden binlerce yıl daha eskidir. Nitekim Anadoluda bele sarılan *kemere belbağı* deniyor. Bugün gemilerde *oda* karşılığı kullanılan *kamara* da bu Lâtince-Grekçe sözden türemiştir.

Dükkânların kapısına asılan, oyun oynarken üzerine yazı yazılan, adına *tabela* denen düz levhalar da dilimize Lâtinceden gelmiştir. Lâtinler topraktan yapılmış, ya da ağaçtan yontulmuş olan bu düz araçlara *tabula* derlerdi. Dilimize küçük bir değişiklikle *tabelâ* olarak girmiş. *Tabla* da öyle. *a* seslisi düşünce *tabula* birden *tabla* oluvermiş.

Plâka sözü de gene Lâtince düz, yüzey (Arapça satıh) demek olan *plaga*'dan geliyor. Anadoluda üzerinde ekmek pişirilen düz ocak taşlarına da bu *plaga* sözünden bozma *pleki* denmektedir.

EK : Kıble ile KYBELE arasındaki bağlantıyı ilgilimi çen Balıkçı'nın adını burada saygı ile anarım. İ. Z. E.

Günlük

Balaban

Her gün resim çalışmak (çizmek veya boyamak) âdetimdir. Demir döğer gibi bu aralıksız çalışma, bu günden güne biriken emek, günün birinde tablo olur.

Son yıllarda, bir de yazı yazmaya başladım her nasılsa. Ama yazı yazmayı sade bir özencimi gidermek için değil, belki de öfkemi dindirmek için başladım. Yazmış olduğum «İZ» ve «DAMDAKİLER» adlı kitaplarımdan sonra, tekrar resim yapmaya başladığım halde, zaman zaman içimden gelen bir dürtü, en azından haftada bir gün yazı yazmaya zorladı beni. İşte her gün resim yapıp dururken, bir de haftadan haftaya yazı yazma zorunluğu içine itildim. (Bu bir sanatcı yükümlülüğü belki de. Her neyse.) Kendikendimi gözleyip, izlenimler halinde yazacağım bu anıları.

1966 yılının aralık ayındayım. Tekrar resim yapmaya başladığımdan ötürü, mutluyum. 20 ay sonra ilk defa bir desen çizdim, el kadar küçücük bir şey: Yine öküzler boyunduruktа koşulu, yine karasaban boyunduruğa kayışlı ve yine köylü karasabanın kulpuna yapışmış... «Nedir bu çiftci resmi? kaçıncı bu? gördük daha önce!» demezler mi görücülerim bana?.. -Bu yaptığım resimler de tıpkı ötekiler gibi köy yaşantısı üstüne olacak. Ve konuları bir aynı ötekiler gibi ama, biçimi kendine özgü olacak. «Ne demek bu? öbür resimlerinin de biçimi kendine özgüydü ya?» diye sormazlar mı adama?

Her resmin biçimi kendine özgü olmasa, resim olmaz zaten. Bu son çizdiğim desenin de, resim olacağını belirten

bazı biçimsel işaretler var: Karasaban, herzamanki gibi toprağa hakim. Boyunduruk her zamanki gibi öküzlerin boynunda. Yalnız karasaban, herzamanki gibi yere saplı değil. Eneğ'in ucu ve sabanın ok'u öküzlerin bacaklarının arasında. Demek ki karasaban, herzamankinden daha bir başka görünüm almış bu desende. Yani tutsak etmiş köylüyü ve öküzlerini. Öküzlerin ayakları kösteklenmiş gibi, dondurulmuş gibi bir fikirle resmedilen bu biçime: «Tutsak» diyemiyeceğim... Karasaban ilk bulunduğu günden beri, köylümüzün elinde en önemli tarım aracı olarak hüküm sürmektedir. 20. yüzyılın pençeresinden ve bir aydının kocaman gözüyle, tıraktörün yanındaki karasabana baktığımız zaman, başka ülkedeki bu tıraktöre kıyasla bizim köylümüzün koştuğu karasaban, elbet çok küçük, oyuncaksı görünür. Ama yanına doğru adım adım yaklaştıkça, elimize yapışır, bizi tutsak eder... Bundan altı ay önce, Ankara E. K. F. nunda yaptığım bir konuşmada *(Yeni Ufuklar* dergisinde bu konuşmamın kısaltılmışı yayınlandı.) Karasabanın, sade kulpuna yapışanları ve ona koşulan öküzleri tutsak etmediğini, bütün Türk toplumunu tutsak ettiğini, söylemiştim. Bu düşüncem dinleyiciler tarafından da doğrulanmıştı... Karasabanın, Türk toplumunu tutsak ettiğini altı ay öncesi bulup söylediğim halde, o zamandan beri resimlerime uygulayamıyordum bu düşünceyi. İşte bu desende, karasabandan gelen tutsaklığın bir biçimlenişi baş göstermektedir.

Benim bu dönemdeki yapacağım resimlere gelince : Mademki ilkel araçlarla iş gören bir ülkenin ressamıyım. Mademki ilkel araçların en önemlisi karasabandır, öyleyse bu aracı bir İlâh gibi orta yere dikip kendi yaşantımızı resmederken, hep karasabana bağlamam gerek.

Karasabanın üç bin yıl önce kulpuna yapışanlar, hem mutlu hem de özgürken, bugün çiftin kulpuna yapışanlar,

hem tutsak hem de eziktir. 20. yüz yılda, bir çocuk oyuncağı kadar küçülen bu ilkel aracı, aynı devirde yaşayan bir toplum O'nu bir put gibi kırıp yerine tıraktörü koyamıyorsa, işte o toplum tutsaktır. İşte bu toplumun sanatçısı olarak, benim yaşanım ve yaşantım da tutsaktır. İşte bundan ötürü ben de, büyük etkisini kayıp eden bugünkü karasabanı, bir İlâhın putlaşmış haliyle resmedeceğim. (Karasaban, boyunduruk ve öküzler, hep beraber resmolunacaktır.) Karasaban, boyunduruk ve öküzler, böylece damıtıklaşıp resmolduktan sonra, bu karasaban konusu kapanmış olur. Ama Türk toplumu karasaban put'unu kırıp atmadıkca, tutsaklıktan kurtulamayacaktır.

Karasaban bu dönemdeki resimlerimde sona ererken, o'nun tutsak ettiği Türk toplumunun ezik bir öyküsü başlayacak resimlerimde.
İşte sözümün sonuna geldim : Bundan ötürü; ulusumun çilesini Hiyeroğlif bir dille (düzenle) resmedebilirim ben de.

o

BİZE YOLLANAN ESERLER

- o İŞSİZ (Hikâyeler) : Orhan Kemal, Barış Yayınları : 2, İstanbul 1966, 91 sayfa 4 lira.
- o MESCİT ÇIKMAZI (Hikâyeler) : Metin İlkin, Barış Yayınları : 2, İstanbul 1966, 91 sayfa 4 lira.
- o DİLEK İLE İPEK (Çocuklar için Şiirler : Sabih Şendil, Su Yayınları : 4 İstanbul 1966, 3 lira.
- o MAVİ GELİN (Masallar) : Oğuz Tansel, Yaz Yayınları, İstanbul 1966, 250 kuruş.

Vietnam Savaşı ve Amerika

Bu yazı, 5 Mart 1967 günlü Los Angeles Times *adlı Amerikan gazetesinden özetlenerek alınmıştır. Browne Vietnam'da 5 yıl kalmış ve 1964 yılında röportajlarıyla Pulitzer ödülünü kazanmıştır. Başlıca eseri* Savaşın Yeni Yüzü*'dür.*

Y. U.

Malcolm W. Browne

Çoğu kimseler Vietnam'a sağlam birtakım düşüncelerle gitmektedir. Ama birkaç yıl orada geçirdikten sonra, iç savaşın çirkinliği insanda iyi düşünce adına birşey bırakmamaktadır.

Vietnam, yaman delikanlılar ve parlak dâvalar aranacak yer değildir.

Vietnam'da insanı aşağılatan her çeşit davranışa, işkencelere ve adam öldürmelere tanık oldum. Orada, Vietkong çeteleri Saygon askerleri ve onların Amerikan yardımcıları ile kıyasıya boğazlaşmaktadır.

Saygon milis askerlerini Vietkong'un asitle yaktığını, çoluk çocuğun komünist hava akınlarıyla bombalandığını gözlerimle gördüm. Saygon askerlerinin eline düşen Vietkong esirlerinin ellerini kollarını, hatta kafalarını uçurduklarına tanık oldum. Amerikan kuvvetleri bile oraya, öbürleri gibi, kesip biçmeye gitmektedirler. Bundan şüphesi olanlar varsa, merak etmesinler, elimdeki sayısız fotoğraflarla bunu ispatlıyabilecek durumdayım.

Bütün bunları, savaşın amansızlığına, politik ideolojilerin çatışmasına yüklemek kolay olabilir. Ama, genel olarak, her iki yanda da ideolojinin pek az yeri vardır.

Vietnam, Washington resmi çevreleri ile Beyaz Sarayın tersini söylemesine rağmen, iç savaşın klâsik bir örneğidir. Aileler ikiye bölünmüş, komşu komşusunun gırtlağına yapışmış durumdadır.

Vietnam savaşına, Kuzey ve Güney Vietnamlıların savaşı demek yanlış olur. Aslında bu, tarihin bir cilvesi olarak, kendilerini şu ya da bu politik görüşün ortasında bulan Vietnamlıların savaşıdır.

Büyük Amerikan güçleri Vietnam'a gelmeden önce, bu savaş yalnız Vietnamlılar arasında bir savaştı. Güney Vietnam'da komünistlerin yönettiği güçler, Saygon askerlerinden ele geçirdikleri Fransız ve Amerikan yapısı silâhlarla donanmışlardı. Amerikan desteği durmadan yenilendikçe, yabancı ülkelerden, özellikle Rusya ve Çin'den, Çekoslovakya, Polonya, Romanya, Doğu Almanya, Kuzey Kore gibi yerlerden içeriye silâhlar ve yardım araçları akın etmeğe başlamıştır. Amerika bir yandan, Avusturalya, Yeni Zelanda, Güney Kore ve başka ülkelerin yardımını sağlayacak savaşa uluslararası bir nitelik kazandırmak isterken, beri yandan komünist blok da harekete geçmiştir.

Birleşik Amerika Kuzey Vietnam'a ağır hava akınları yaptığı bir sırada, Rus başbakanı Kosigin oraya gitmiş bulunuyordu. Çok geçmeden de, ağır Rus uçaksavar topları gümbürdemeğe başladı. Kuzey Vietnamlılar dört bir yana radar kontrollü uçaksavar topları ve başka silâhlar yerleştirirken, akın akın gelen Rus eksperleri de hurda savaş araçlarını işletmeye başladılar. Ruslar Kuzey Vietnam'a SA-3'ler verdiler. Bunlar, uzmanların dediğine bakılırsa, Amerikan

hava akınlarını pratik olmayan ve pahalı bir yola sokmaktadır...

Ama işin asıl önemli noktası, Rusya'nın, Çin ve geri kalan komünist blokun Vietnamlılara durmadan silâh ve akıl hocaları vermeleridir. Bununla birlikte, oraya henüz savaşçı göndermemişlerdir.

Öyleyse asıl sorun nedir? Komünist blok bizim düşmanlarımıza hurda silâhlar vermektedir. Ama biz de daha büyük ölçüde silâh ve araçla birlikte ekonomik destekler ve daha başka şeyler sağlamaktayız. Amerika Vietnam'da, saatte bir milyon dolar harcamaktadır. Bundan başka, 400. bin asker ile birlikte, büyük bir hava gücü ve yedinci filoyu oralara yolladık. Ama bunlar hiçbir işe yaramış değildir henüz.

1961 Aralık'den bu yana başlıyan Amerikan desteğine rağmen, komünist olmayan Güney Vietnam kendini daha az korur görünmektedir. Düşman güçleriyse boyuna artmakta, gitgide güçlenmekte ve savaş kayıplarını kapatmaktadır.

Onlar komünist önderliğinin zorbalığından yakalarını kurtarmış, özgür dünyanın aydınlığına kavuşmuş değillerdir. Gerçekte, bizler bunca yıldır, düşmanlarımızdan daha çok yanılgılara, kusurlara düşmüşüzdür.

Bu iç karartıcı tabloyu tamamlamak için diyebiliriz ki, Amerikalı ve Vietnamlı liderler aynı zamanda şuna inanıyorlar : onlara göre, Amerikalılar çekilir çekilmez, bütün Vietnam bir saat içinde komünist kontrolüne girecektir.

Bütün bunlar, bana kalırsa, Amerika'nın Asya'da bugüne kadar uğradığı en büyük yenilgiye işarettir. Vietnamlılara kendi görüşümüzü benimsetemediğimiz için, bugün onları öldürmek zorunda kalmaktayız. Daha dar ve teknik bir anlamda, bizler Vietnam savaşını ordu gücümüzle

kazanabilir, örneğin, Kuzey ve Güney Vietnam halkını ortadan kaldırabiliriz. Kısacası, biz Güney Vietnam'a aşağı yukarı beş milyon asker yığabilir, geniş düşman hareketini hiçe indirebiliriz. O zaman bile, düşmanlarımızın politik bakımdan kazançlı çıkmalarına ve sürekli tedhiş havası yaratmalarına engel olamayız.

Komünistler Vietnam'da böyle bir etkili duruma ne yollardan geldiler? Bunun gizli kapaklı bir yanı yok. Onlar bu savaşa «Halkın Savaşı» diyorlar. Bu savaş ifadesini Mao Tse-tung'un şiirlerinde ve Vietnamlı general Vo Nguyen Giap'ın sözlerinde bulmaktadır. Onların istediği silâhlı kuvvetleri birleştirip ulusal bir bütün içinde eritmektir...

Vietkong örgütçülerinden biri bir köye gitti mi, beraberinde silâhla birlikte, bir de kitap götürmektedir. Bu kitabın içinde, iyi bir yurtseverin nasıl davranması gerektiğini gösteren sekiz kural yer almaktadır. Bu örgütçü kendini köyün adamı yerine koymakta, gerekirse de köyden bir kızla evlenmektedir.

Birkaç yıl içinde, Vietnam, İkinci Dünya Savaşında ün kazanabilecek bir ordu kurmayı başardı. Ne yazık ki, Amerika, kurtuluş savaşı vermekte olan bir ulusla karşı karşıya gelmek gibi bir bahtsızlığa uğramıştır. Amerikan hükümeti hemen hemen hiçbir işe yaramayan Saygon kuvvetlerini yıllarca beslemiş ve geçmişte atılan yanlış adımlardan ders almasını bilmemiştir. Bahse girerim ki, Vietnam'da bulunan 10.000 askerimizden hiçbiri Mao Tse-tung'tan bir satır okumuş değildir. Amerika'da bu oran daha da düşüktür.

Suçun bir bölüğü, bana kalırsa, radyo, televizyon ve basındır. Bizler, yıllardır, Asya gerçeklerini Amerikan çıkarları açısından daha açık seçik görebilseydik, Vietnam savaşına daha iyi hazırlanabilirdik. Bu konuda yeterli bilgilerimiz olsaydı, Vietnam'ın bizler için öyle kolay kolay altedilebi-

lecek bir yer olmadığını anlardık. Amerika, Asya ile, bir savaşa girdikten ve birçok yurttaşımız öldükten sonra ilgilenmeye başlamıştır. Onun için bugüne kadar Amerikan yurttaşları Asya'da olup bitenlerle pek ilgilenmemişlerdir. Gazete ve dergi yazarları, radyo-televizyon haber programları da, bu konuda öbür Amerikan yurttaşlarından farklı değildirler. Vietnam savaşını, Avrupa'da ve Kore'deki geçmiş savaşların ışığı altında görmeye ve yorumlamaya çalışmaktadırlar. Onlara göre bu savaş, yabancı komünist istilâcılarına karşı silâha sarılan mert askerlerin kahramanca savaşıdır, yurdun sınırlarını genişletmek, düşmanı haritadan silmek uğruna girişilen bir savaş.

Savaş muhabirleri, savaşın bu yoldan açıklanamıyacağını çarçabuk anlamaktadırlar, ama, onlar da, bu yoldan açıklamak zorundadırlar. Çünkü, geridekiler başka türlüsünü anlamamaktadırlar. İşler kötüye gitti mi, öbür savaşlarda olduğu gibi bu savaşta da, bombardıman resimlerini televizyonda gösterirsiniz olur biter.

Böylece, Amerikalılar Vietnam cehennemine, Savaşı nasılsa kazanacağız diye gittiler. Ama, Vietnamlıların, Devrimci Halk Partisine (ki bu parti Vietkong'un ruhu ve kalbi sayılmaktadır) karşı koyabilecek yeni bir parti kurmalarına yardım etmeyi unuttular. Ayrıca, Amerikalıların Vietnam'a bol bol yaptığı yardımlar çok geçmeden karaborsaya düşmekte ve Vietkong karargahları Amerikan markalı eşyalarla dolmaktadır.

Vietnamlılar, politik eğilimleri ne olursa olsun, kendilerinin Amerikalılar kadar aptal olabileceklerine inanmamaktadırlar.

Vietnamlılar pratik zekâlı bir ulustur. Politik eğilimleri ne olursa olsun, çarçabuk günün koşullarına uyuverirler. Bu sayede, bizleri denize dökmedilerse de, büyük politik amaç-

larımızın çoğunu boşa çıkarmayı başardılar.

Vietnam üstüne bugün bir sürü tartışma yapılmaktadır. Bunların çoğu ahlâkçılar arasında geçmektedir. Kimileri, Amerika Roma lejyonlarına özenerek dünyayı düzene sokma hevesine kapılmamalıdır, diyorlar. Çin Ejderhasının etrafını kafesle çevirmeye çalışmanın doğru olup olmadığını kendi kendilerine soruyor ve Vietnam halkına yardım edeyim derken bütün ulusu incittiğimizi ileri sürüyorlar.

Ben kendim şu sonuca vardım ki, Amerika henüz, Kurtuluş savaşı veren Vietnam'la gerçekçi bir yoldan savaşacak ölçüde politik bir olgunluğa varmış değildir henüz...

(Çeviren : Tahsin Baydar)

Edebiyat Köşesi

Talayhan Soytürk

Ç A Ğ R I

Sayın Yaşar Nabi, kasım 1966 ayı içinde yazınımızda sözsahibi yazar, eleştirmen ve yayıncıları içine alan iki açık oturum düzenledi.

Bu iki açık oturum süresince, «Edebiyatımızın bugünkü sorunları edebiyatçılarımızın günün koşulları içinde karşılaştıkları güçlükler, yayınlanamama ve bunun nedenleri, yazarın toplum ve kendisi karşısındaki sorumlulukları» gibi konular ele alındı, tartışıldı..

Oturuma katılan yazarlarımızın çoğunluğu, yerli eserlerin basımında gözle görülür bir gerileme olduğunu, bu gerilemedeki tek sorumluluğun yayınevlerinin sürümsüzlük, gereğince topluma seslenememek gibi nedenleri ileri sürerek, bu yapıtları basmak istemedikleri noktasında düşün birliğine vardılar.

Yayınevi sahipleri, yazarların böylesi suçlamaları karşısında, kendilerini şu karşı önermelerle savunmaya çalıştılar.

Bir yazar, yapıtını yayımlamada güçlük çekiyorsa, günümüz toplumunda, kendisine karşı olan bir çok etkenlerin yanısıra, okur-yazar ilişkilerindeki önemli bazı uyumsuzlukları görememesinden; kendine özgü bir yol tutmada direnmesinden; günün sorunları karşısında yabancılaşmasından...

İyi niyetle ve yapıcı bir erekle düzenlendiğinde hiç kuşkumuz olmayan bu açık oturumun, yazar-yayıncı sorununa bir çözüm yolu bulunmadan kapanmış olması, gerçek-

ten üzücü bir olaydır.

Gönül isterdi ki, «bu soruna bir çözüm yolu bulmak üzere, yazar-yayıncı ilişkilerinde son yıllarda meydana gelen soğukluğun giderilmesine dayanak olacak girişimlerin asal noktaları saptanmış;... ve bu çalışmalara, en kısa zamanda, başlamak üzere (.....) ibaret bir komisyonun kurulması, oy birliği ile kabul edilmiştir.» şeklinde bir bildiri yayımlansın. Ne yazık ki bu böyle olmadı.

Aradan beş ay gibi bir süre geçmiş olmasına karşın hiç bir yazar, hiç bir eleştirmen bu konu üzerine gereğince eğilmedi. Oturuma katılmış olanlar bile, -iki açıklama dışında- bu soruna yabancı kaldılar, izlenimlerini açıklamadılar; konuşmacıların önerilerini, karşı savları, tartışmaları başarısızlığa götüren nedenleri nesnel olarak ele alıp düşüncelerini belirtmediler.

Bu dâvaya kapandı gözüyle bakamayız. Yazar-yayıncı, bu soruna bir çözüm yolu bulamamış olabilir. Bu böyledir diye, bir yargıcın niteliğini ve sorumluluğunu taşımakta olan eleştirmenlerimiz boş mu duracaklar? Dâvacı-dâvalı ikilisi karşısında hiç mi seslerini yükseltemiyecekler, bilinen gerçekleri bilimsel dayanaklariyle hiç mi ortaya koymuyacaklardır?.... Elbetteki HAYIR?

«... Yayıncılar telif kitapları yayımlamıyorlar artık. Yılda 10-50 kitap, çeviri kitap çıkaran yayınevleri içinde tek yerli yazarı bile değerlendirmemiş olanlarına raslanıyor. — (...) Öyle sanıyoruz ki kendine özgü koşulları içinde, basın tarihimizde, Türk yazarı hiç bir zaman bu kadar hor görülmemiş, bu kadar geriye itilmemiştir. (C. Süreya, Papirüs/Aralık 1966)

«... Gene, acaba baskı sayıları bu kadar düşükse, bunda içinde yaşadığımız topluma gereğince seslenemeyen sanatçının hiç mi suçu yoktur ve bütün sorun yalnız türlü

çaresizlikler içinde kıvranan yayıncının sırtına mı devrilecektir?» (Y. Nabi, Varlık II/Aralık 1966)

Bugünün koşulları içinde hem yazarlarımızın, hem de yayıncılarımızın haklı oldukları noktalar var olabilir. Ama bu haklı olma oranı ne kadardır ve nereye kadardır?

Sayın Cemal Süreya'nın dediği gibi, yazarlarımızın, kendi aralarında birleşerek telif kitaplarını yayımlamaları; ayrıca, kooperatifçilik açısından hareket ederek çokca kitap bastırmaları gerçekten üstünde durulması gerekli ve usa gelen ilk önerilerdir. Bunlardan kooperatifçilik, bence en uygun olanı.

Edebiyatçılar Birliği'nin, özgü koşulları döngüsünde, bu ağır görevi tek başına yürütebileceğini sanmak bir yanılgı olur.

Edebiyatçılar Birliğinin öncülüğünde yaygın ve sürekli bir kampanya'ya girişilmelidir. Bu sıkı iş birliği ve çalışma dönemine, bütün eleştirmen, yazar, aydınlarımız ve yayınevi sahiplerinin katılmaları sağlanmalıdır..

Ortada bir sorun vardır. Bu sorun, yazar-yayıncı sorunundan çok ulusal bir sorun niteliğinde görünmektedir. Erek, kişisel çatışmalarımızın ve çıkarlarımızın ötesinde Türk toplumu için olmalıdır. Çalışmalarımızın onun uyanması, onun kalkınması, onun bilinçlenmesi yönünde atılmış birer adım olacağını usumuzdan çıkarmayalım.

Edebiyatçılar Birliği'nin, bütün olanaksızlıklara karşın, kooperatif gibi, sosyal bir kuruluş için önderlik edeceğine inanıyorum. Ayrıca, eleştirmen, yazar, aydınlarımız ve yayınevi sahiplerinin, Birliği, özdeksel ve içsel bakımlardan destekleyeceğini kuvvetle umuyoruz.

Yazarlarımızın kişiliğine yeni bir anlam katacak olan böyle bir kuruluşun varlığı yalnız yazarlarımızın değil, bütün sanatseverlerin özlemidir. Bekliyoruz.

Hikâye:

23 Nisan 1967 den sonraki günlerde, bir mutlu olay dolayısıyla, bana tebrik telgrafları gelebilirdi. 25 Nisan günü öğleden önce kapı çalındı. Açtım. Postacı, «Bir tebrik telgrafı..» dedi. Bahşişi aldı gitti. Telgrafı açtım. Şunlar yazılıydı : «Zonguldak, 24 Nisan 1967. Değerli dostumuz Ahmet Naim'i dün gece yitirdik. Hepinize baş sağlığı. Doğan Şadıllıoğlu.»
Bir gün kitap olarak yayınlanması için hikâeyeleri topluca bende duran eski dostumun anısı önünde saygıyla eğilirim.

Mehmet Seyda

İkramiye

Ahmet Naim

«Vilâyet Hususî Muhasebe Kalemi» tepeden tırnağa kulak kesilmiş, mümeyyizin okuduğu havadisi dinliyordu. Adamın gür sesini soluk almaktan korkarak içen memurların dikkat ve ilgisi eşyaya da sinmiş; masalar, iskemleler, yazı makinası, dolaplar ve dosyalar, sanki havadisin tek harfini kaçırmamak için, oldukları yerlerde donmuşlardı. Yalnız, pencerede kırık bir camı yamamak için yapıştırılmış ve zamanla bir ucu kalkmış olan sararmış kâğıt parçası ikide birde harekete geçiyor, camda çırpınan bir kelebek kanadı gibi sallanarak, okunan havadisi alkışlıyorlardı.

Mümeyyiz okumasını bitirdi bitirmedi, bütün göğüslerden derin birer soluk boşandı. Memurlarla birlikte odadaki eşya da yeniden yaşama kavuşmuştu; çekmeceler açıldı,

iskemleler oynadı, yazı makinası işledi ve dosyaların kapakları açıldı kapandı.

Gazeteyi özenle katlayan mümeyyiz, burundan sıkma gözlüğünü masasındaki «İta Emri»nin üzerine bırakmıştı. Havadisin memurlar üzerinde uyandırdığı etkiyi anlamak istercesine gözlerini masalarda dolaştırıp, lâstik yaka üzerine bağladığı siyah boyunbağını, siyah boyunbağı üzerine kondurduğu inci benzeri iğneyi eliyle yokladıktan sonra, dip masalardan birine döndü :

— Ganundaki bu «verilebilir» gaydına ne buyrulur Haşim efendi?

Bir anda bütün gözler mümeyyizin soru sorduğu masada oturan memura çevrilmişti. Haşim Efendi, Devlet bareminin on ikinci derecesinden maaş alan kısa boylu, zayıf, sevimli yüzlü bir ihtiyardı. «Medresetül-kuzât»tan ayrıldığı için arkadaşları arasında daha çok «Hukukçu» adıyla tanınırdı. Memurlara yiyecek ve kumaş dağıtımında bu gibi takıntılı noktaların yorumlanmasında gösterdiği şaşmazlık, daire çevresinde ona küçük bir ün de sağlamıştı.

Mümeyyizin esirgemediği bu koltuklanış karşısında sevinçle karışık bir utanç içinde kıvranıyordu. Başını sol omzuna doğru çarpıtmış, kısa kesilmiş beyaz sakalının çerçevelediği yüzünün elmayıc kemikleri pembeleşivermişti.. Burun köprüsüne gelecek yeri siyah iplikle sarılı bağa saplı gözlüğünü düzelterek tam yanıltmaya hazırlanırken, mümeyyiz konuştu :

— Muvazenei umumiyeden ve mülhak bütçelerden tahsisat olan devair memurini için iş karanti... Ya bizler?

Hafiften öksürüp :

— Fikrimce bizim vaziyetimiz de sarih, Mümeyyiz Bey. Vazıı kanununun burada «verilir» yerine «verilebilir» deyişi, küçük bir kaydı ihtirazîdir. Verilebilir. Nasıl verilebilir?

Tabiî, bütçenin istitaatı dahilinde verilebilir? İşte, vazıi kanununun burada meskût geçtiği kaydı ihtirazi budur. Sonra, malûmu ihsanınız, bizler de memurin usulü muhakematına tâbi memurlarız. Vazifei memuriyete müteallik bir suç işlediğimiz zaman Devlet baba yakamıza yapışıp «memursun!» diye nasıl ki tecziye ediyorsa, taltif zamanı gelince de elbette ki öylece taltif edecektir. Yok hayır, memur değilsin mi diyecek? Böyle bir şey elbette ki şanı devlet ve şiarı adaletle kabili telif değildir.

Kalemde baş sallamalar görüldü, genellikle onaylama mırıltıları duyuldu. Camdaki yamalık kâğıt harekete gelmiş, çırpınıyordu.

Tıpkı onun gibi, Mümeyyiz Bey de bir iki öksürdü . Lâstik yakaya sarılmış siyah boyunbağını, boyunbağına oturtulan inci benzeri iğneyi yoklayıp :

— Evet, Haşim Efendi, güzel izah buyurdunuz.. diye konuştu.

Hukukçu arkadaşlarının beğenip alkışlayan bakışları önünde, «Allah ömürler versin efendim..» duasının kısaltılmış şeklini dudaklarında boğarak işine dalmış görünüyordu.

O sırada içeri Tapu Başkâtibi girdi. Gazetenin verileceğini yazdığı ikramiye ile ilgili önemli haberler getirmişti. Defterdarın «tahakkuk bordroları»nı hazırlamaları için ilgililere emir bile verdiğini söylüyordu.

Tapu Başkâtibi çıktıktan sonra, fidanlık memuru daha önemli bir haberle damladı. Nafia Başkâtibinin söylediğine göre, ikramiyelerin cumartesinden önce dağıtılacağını Ulus gazetesi yazmıştı. Odacı Mahmut Ağa o saat karşıki bayie koşturuldu, bir gazete getirildi. Ama Ulus'ta bu sözü doğrulayan bir haber yoktu. Gazete kabûl edilen kanunun Bakan-

lar Kuruluna geldiğini yazıyordu.

Vilâyet Hususî Muhasebe Kalemi o gün, öbür Devlet daireleri gibi, akşama kadar ikramiye havadisiyle çalkalandı, başka şeyle pek uğraşmadı.

Baremin on dördüncü derecesinden geçinen genç bir memur, masa arkadaşına : «Ortalıkta bu pahalılık varken her ay çift maaş verseler yine nafile..» diye dert yanıyor; öbürü, «Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş, derler. Darılma ama seninkisi o hesap birader..» diyordu. «Ya hiç vermeseler ne olacaktı?» Genç memur, «Orası öyle, haklısın. Yolda bulunmuş bir para doğrusu...» deyip, ilk sözünü geri alırken, tahsil memuru Niyazi Efendi, kara kaplı bir cep defterine karaladığı sayıları topladıktan sonra, «Bu işi Allah yaptı, yoksa vaziyet dumandı, duman!» diye söyleniyor, gözlerinin içi gülüyordu.

Haşim Efendi de, «garip kuşun yuvasını Allah yapar» düşüncesindeydi. Orası öyle. Ancak, kalem arkadaşlarına göz attıkça, içlerinde kendisinden durumu daha bozuk olanı göremiyor, işin üzerine bu kadar düşmelerini biraz garipsiyordu. Memleketin yerlisiydiler, evlerindeki geçim dolabının dönmesine az buçuk yardımları olacak kimseleri vardı onların. Birisinin, değirmenci olan kaynatasından bulguru, öbürünün falan ilçedeki amcasından yağı, berikinin bacanağından tarhanası geliyordu. Kendisine gelince, uzakta yakında bir dikili ağaç yok, karısı, kaynanası, birisi erkek ikisi kız üç çocuk, toplam olarak daha beş boğaz ona bakıyor. Hani Hızır nasıl gelir yetişir, ikramiye de öyle geldi yetişti sayılırdı.

O akşam memur evleri ikramiye haberiyle altüst olup sevinmiş, Haşim Efendinin karşısına, elinde açıklamalı bir çizelge ile ilk dikilen, lisedeki oğlu olmuştu.

— Baba, bak..

Hukukçu , ona :

— Sen haltetme artık.. diye çıkıştı. Devletin bana verdiğ elbiselikle ayakkabıyı çektin aldın. Kızkardeşlerini bağırta çağırta, ananın kumaşını da terzi parası yaptın. Daha ne istersin?

Orta'ya giden iki kızın istekleri lisedeki delikanlıdan aşağı değildi.

Haşim Efendi düşündü taşındı; «evvelâ en âcil ve zarurî olanlar» kaydıyla, iki kıza birer ayakkabı almanın doğru olacağını kabul etti. Karısı her zamanki gibi fedakârlık örneği gösterip :

— Bana bir entarilik al yeter. Geri kalanla çocukların üstünü başını karala.. diyordu.

Evlendiği günden bu yana Haşim Efendi ile yıldızları bir türlü barışmayan kayın valde hanım ise :

— Öyle ya, kaynana leyleğin attığı son yavru.. Dilenciliğe alıştık artık.. diye homurdanmaktaydı.

Haşim Efendi sinirlenmemeğe çalışarak :

— A valdanım, dedi, neden böyle tuhaf konuşuyorsun? Evet, ikramiyeden elimize 58 lira temiz para geçecek. 58 de maaştan, etti 116. Allah Devlete zeval vermesin, 116 lira toplu bir para.. Ancak ortalığın hali malûm, ben bu parayı zatınıza takdim edeyim; ev kirasını, kasabın, bakkalın, sebzecinin hesabını siz görün, geriye kalanla ne dilerseniz onu alın. Biraz da insaf lâzım canım! Şu benim üstüme başıma bakın. Şu ayakkabılarla kış çıkar mı? Çıkarılmaz, ama ucuz bir şey bulup alamazsak, siyaha boyatıp idare etmeye çalışacağız. Ne yapalım, Allah nâmerde muhtaç etmesin de..

Hukukçu bunları söylerken, sırtındaki keten-pamuk karışımı bir kumaştan yapılmış, picama desenli elbiselerini, ayağındaki altları lâstik, koyu kurşunsu renkli tenis papuçlarını gösteriyordu.

Ağız takazası kavga durumunu almadan işe karısı karış-

tı ve ikramiye ile alınacak «en âcil ve zaruri» şeyler sıraya girdi. Bu düzenlemeye göre; kendisine bir entarilik, o kadar; kızlara birer ayakkabı, o kadar; annesine bir pantufla terlikle bir çift çorap; lisedeki oğlana da, delikanlıdır, mendiline uygun düşen bir boyunbağı alınacaktı.

Hiçbir zaman çarşıya uymayacak olan evdeki hesapla hazırlanan bu liste tamam olduktan sonra, Hukukçu rahat bir soluk aldı. Evdekilerin de ağızlarının tadı yerine gelmişti. Neşeli bir yemek yendi. Kaynana yemek arası bir yolunu getirip, içinin ne zamandır tatlı diye titrediğini ve bu arada bir de sarığı burma yapılmasının uygun olacağını söylemeyi unutmadı. Yemek yenildi bitti, Haşim Efendi, içindeki nohut suyunu yudumladığı fincanı niyet tutarak kapadı- -bu onun âdetiydi- ve iyice soğumasına dikkat ederek, fincanı karısının eline tutuşturdu.

Kadın, fincanı evire çevire ona, üç vakte kadar bir kuş ağzında toplu bir kısmet alacağını söyledi ve kuşla kısmet yığınlarını, «Nah işte.. inanmazsın!» deyip, fincanın içinde gösterdi. Haşim Efendi eğildi, kaynana eğildi, kızlardan biri eğildi; göreceklerini gördüler.

O gece Hukukçu, ikramiye üstüne ayrıca bir düş gördü. Beyaz bir ata binmiş, geniş bir sudan geçiyordu. Bulutlar arasından bir kuş süzülüp, gagasında tuttuğu kar gibi bir ekmek dilimini avuçlarına bırakmıştı. Derken, nereden çıktığı bilinmez bir kara kuştur, ekmek dilimine saldırdı; dilimin bir ucundan kuş, bir ucundan kendisi çekerken kan ter içinde uyandı.

(Bitmedi)

Son Baskı tarihi : 29.5.1967

BAŞ AĞRILARINA KARŞI

GRİPİN

Faydalıdır

YENU : 210 — Yeni Ajans : 4264

200 Kuruş

YENİL . 211 — Basın 16347